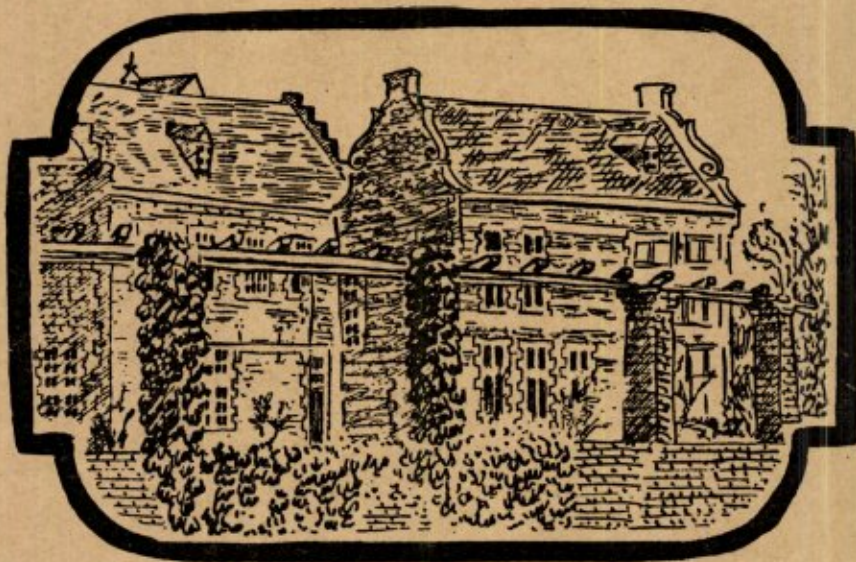

NATUUR- HISTORISCH MAANDBLAD

ORGAAN VAN HET
NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG

GEMEENTE-SPAARBANK VAN MAASTRICHT

**DE GROOTSTE ZEKERHEID
DE HOOGST MOGELIJKE RENTE
DE BESTE SERVICE
ONBEPERKTE GEMEENTE GARANTIE
ALGHELE GEHEIMHOUDING**

Hoofdkantoor: Markt 17

Bijkantoor: St.-Annalaan 14
Rijdende Bijkantoren

TOERISTEN, BEZOEKT

Valkenburg (LIMB.)

★

LIMBURG'S CENTRUM VAN HET
VREEMDELINGENVERKEER

Schilderachtige afwisseling van
Heuvels, Bossen, Rivieren, Velden
en Weiden.

Toverachtige Spelonken, Grotten en
Groeven, waaronder de
Daelhemerberggroeve met Model-
steenkolenmijn, merkwaardige beziens-
waardigheid met vakkundige gidsen
onder toezicht der Staatsmijnen.

Hele jaar geopend.

INLICHTINGEN:

LINDENLAAN 30 - VALKENBURG (Limburg)

Telefoon (K 4406) 2057-2519-2403

NIEUWE EN OUDE

Natuurwetenschappelijke BOEKEN

Speciaal:
ENTOMOLOGIE
ZOOLOGIE
BOTANIE

leveren op zeer gemakkelijke voorwaarden

GOECKE & EVERS

Uitgeverij-Boekhandel en Antiquariaat voor
Natuurwetenschappelijke Litteratuur

VON BECKERATHPLATZ 9
KREFELD - DUITSLAND

CATALOGI WORDEN OP AANVRAAG EN ONDER
OPGAAF VAN STUDIEGEBIED GRATIS TOEGEZONDEN

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts; Mevr. Dr. W. Minis-van de Geyn; C. Willemse; Dr. P. J. van Nieuwenhoven. **Hoofdredacteur:** Dr. E. M. Kruytzer, Bosquetplein 7, Maastricht.

Voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap: Dr. E. M. Kruytzer, Maastricht. **Secretaris:** Dr. P. J. van Nieuwenhoven, Trianonstraat 13, Maastricht. **Penningmeester:** P. Wassenberg, Hertogsingel 87 A, giro 125366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht. Tel. 04400—14174.

Lidmaatschap f 5,00 per jaar. Het **Maandblad** wordt aan alle leden gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 7,50 per jaar. Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 1,50, voor leden f 1,00. Auteursrechten voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging van de maandvergaderingen, blz. 1. — De natuur in, blz. 1. — Mededeling aan de entomologen, blz. 1. — Instituut voor natuurbeschermingseducatie, blz. 2. — Uit eigen kring, blz. 2. — Nieuws uit Venlo en omgeving, blz. 2. — Feestelijke viering van het gouden jubileum van het Natuurhistorisch Genootschap, blz. 3. — Tentoonstelling „Insekten”, blz. 8. — Verslag van de regionale vergadering te Venlo, blz. 11. — Verslag van de maandvergaderingen, blz. 11. — **A. J. Besseling:** Niederländische Hydrachnellae (Acarina). *Chelomideopsis annemae* Rom. 1920, blz. 18. — **Dr. J. Hofker:** Foraminifera from the Cretaceous of South Limburg, Netherlands. LI. blz. 20. — Boekbespreking, blz. 22. — Nieuwe leden, blz. 24.

AANKONDIGING

VAN DE MAANDVERGADERINGEN.

Te Maastricht, op woensdag 1 maart 1961, om 19,30 uur in het museum.

Te Heerlen, op woensdag 15 maart 1961 (dus niet op 8 maart), om 19 uur in het Geologisch Bureau.

Te Maastricht, op woensdag 5 april 1961, om 19,30 uur in het museum.

Te Heerlen, op woensdag 12 april 1961, om 19 uur in het Geologisch Bureau.

DE NATUUR IN.

Vogelzangexcursies,

telkens om 7 uur 's morgens:

te Maastricht: op 16 april in het Cannerbos. Verzamelen bij de boswachter; op 23 april op de St Pietersberg. Verzamelen op Slavante.

te Heerlen, samen met de Vogelwacht, op 16 april in het Aambos. Samenkomen bij de groene poort; in het Steinerbos op 30 april.

Voorjaarsexcursies

op zaterdag 4 maart, vanaf station Schin op Geul; onder leiding van de heer van Noorden zal speciaal op mossen worden gelet. Trein uit Maastricht 14.13 uur, uit Heerlen om 14.25 uur.

op maandag 3 april naar het Ravensbos, vanaf station Houthem. Trein uit Maastricht 14.13 uur, uit Heerlen 14.25 uur.

op zaterdag 22 april naar de Kluis, vanaf station Valkenburg. Trein uit Maastricht 14.13 uur, uit Heerlen 14.25 uur.

MEDEDELING AAN DE ENTOMOLOGEN

4 februari werd te Eindhoven opgericht de afdeling Z.O.-Nederland van de Nederlandse Entomologische vereniging. Tot bestuursleden werden gekozen Prof. Dr. T. H. Wisselingh, voorzitter, G. van der Zanden, secretaris-penningmeester, en dokter J. M. Berger als derde lid. Men kan zich als lid opgeven bij de secretaris (Noord-Brabantlaan 21, Eindhoven). De contributie bedraagt f 2.50. De bedoeling is enkele malen per jaar te vergaderen of een excursie te houden. Belangstellenden zijn steeds welkom. Bij de oprichting van de afdeling was ons Genootschap door drie leden vertegenwoordigd.

**INSTITUUT
VOOR NATUURBESCHERMINGS-
EDUCATIE.**

De oude „Bond van Natuurbeschermingswachten” heeft nieuwe statuten gekregen, waarop dezer dagen de koninklijke goedkeuring werd verkregen. Dit betekent dat het werk van de bond zich thans aanzienlijk zal kunnen uitbreiden.

Het nieuwe „Instituut voor Natuurbeschermingseducatie” stelt zich o.m. ten doel:

- A. De belangstelling voor de natuur en het landschap op te wekken en te stimuleren en het publiek te overtuigen van de noodzaak van een verantwoord gebruik van de natuur en het landschapsschoon.
- B. Te voorkomen en tegen te gaan dat door daadwerkelijk handelen van anderen de natuur en het landschapsschoon zou kunnen worden vernield en verontreinigd.
- C. Anderen te steunen in hun streven naar bescherming van de natuur en het landschapsschoon.

Het tracht deze doelstellingen te bereiken door:

- a. Natuurgidsen beschikbaar te stellen.
- b. Geschriften uit te geven.
- c. Afdelingen op te richten en in stand te houden.
- d. Natuurwachten te doen vormen en te erkennen, natuurgidsen op te leiden of te doen opleiden.
- e. Vergaderingen en bijeenkomsten te houden.
- f. Excursies te organiseren of te doen organiseren.
- g. Alle andere wettige middelen.

Onze secretaris is in zijn functie van contactbioloog van het Natuurhistorisch Museum benoemd in de adviescommissie van het nieuwe instituut. Het oude orgaan van de bond zal worden gewijzigd, zowel wat de naam als wat de inhoud betreft.

In verschillende plaatsen van Limburg zijn afdelingen opgericht of in oprichting. Het spreekt vanzelf dat wij deze activiteiten van harte toejuichen. Door eendrachtige samenwerking kunnen wij nog heel wat bereiken in de strijd om het behoud van onze Limburgse natuurmonumenten.

UIT EIGEN KRING.

Door het jubileum van het Genootschap zijn de jubilea van de leden wat op de achtergrond geraakt. Op 1 sept. 1960 was het 40 jaar geleden, dat Dr. Ir. F. J. J. H. Kurris zijn loopbaan als leraar begon. Wie de maandbladen van voor 1930 raadpleegt, komt daar menig artikel tegen van zijn hand, betrekking hebbende op de scheikundige samenstelling van het krijt.

1 sept. was ook voor de heer E. d. L u c k e r een jubileumdag. Veertig jaar geleden werd hij benoemd aan het Bisschoppelijk College van Roermond, waar hij nog steeds de jeugd onderwijst. Van deze bekende lepidopteroloog vinden wij de sporen van zijn werkzaamheid in onze vlinderverzameling, die hij voor een groot gedeelte heeft gereviseerd en aangevuld. Bij de plechtige viering van zijn jubileum op 15 nov. werd hij benoemd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau.

Aan beiden met onze gelukwensen onze hartelijke dank.

De heer J. a n G. S l o f f, lid sinds 1914, zeggen wij dank voor zijn trouw en verheugen ons over zijn benoeming tot erelid van de Kon. Ned. Natuurh. Ver. Het hoofdbestuur van de K.N.N.V. heeft hem op 19 nov. deze onderscheiding verleend en om zijn verdiensten voor de vereniging en om zijn verdiensten voor de plantengeografische documentatie van ons land.

NIEUWS UIT VENLO EN OMGEVING.

Op zondag 9 oktober 1960 hielden de vrienden der natuur te Venlo een paddestoelenexcursie onder leiding van de heer V e r s c h u e r e n in het gebied van de Venkoelen. Daar werd een zeer mooie vondst gedaan: een boletensoort, die niet onmiddellijk kon worden gedetermineerd. Het bleek *Gyrodon lividus* te zijn, misschien wel de zeldzaamste boleet van Nederland, herkenbaar aan zeer korte buisjes, die ver op de steel doorlopen, met goudgele onregelmatig gevormde poriën. De heer Verschuieren had deze soort in zijn vijf en veertigjarige loopbaan nog nooit zelf gevonden.

Enkele andere soorten, die aangetroffen werden zijn: grijze kantarel *Cantharellus umbonatus*; sombere ridderzwam, *Tricholoma conglobata*; viltige maggiezwam, *Lactarius helvus*; stekeltrilzwam, *Tremellodon gelatinosum*.

FEESTELIJKE VIERING VAN HET GOUDEN
JUBILEUM VAN HET NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP,

OP ZATERDAG 26 NOVEMBER 1960.

Het Bonnefantenmuseum — officiëel Limburgs Provinciaal Museum van Kunst en Oudheden — vlagt en de grote hal is met bloemen versierd dank zij de goede zorgen van de chef van de plantsoenen, de heer A. van der Hoogt. Om drie uur opent de voorzitter de vergadering.

„U allen, die gekomen zijt om met ons te vieren het gouden jubileum van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, heet ik hartelijk welkom. Op zondag 27 november 1910 kwamen te Sittard bijeen kapelaan Jos. Cremers van Breust-Eysden en nog 17 andere gezworenen, en het Genootschap was geboren. Dat gij allen gehoor hebt willen geven aan onze uitnodiging, aanwezig te zijn op de vigilie van de vijftigste verjaardag van dit heugelijk gebeuren, stemt ons tot grote vreugde en dankbaarheid”.

Een bijzonder woord van welkom richt de voorzitter tot de Commissaris der Koningin in Limburg, Dr. F. Houben, en de burgemeester van Maastricht, Mr. W. Baron Michiels van Kessenich, en dankt hen voor de voortdurende steun van provincie en stad; tot Mr. P. J. M. Jenneskens, deken van Maastricht en de heer J. H. Ubachs, consul van België. Hij deelt mede, dat vele gelukswensen uit België zijn binnengekomen. Dan tot de gastheren, voorzitter en secretaris van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap, de heren Mr. J. van Wessem en Berenschot, en de directeur van het museum, Prof. dr. J. J. M. Timmers. Verder tot de voorzitter en secretaris van de Stichting „Het Limburgs Landschap” de heren P. Hens en F. Klinkenberg, de ondervoorzitter van de Culturele Raad Limburg, de Z.E. Heer L. Linsen (de voorzitter, de heer G. Goossens, kon niet tijdig aanwezig zijn, maar was aanwezig bij de opening van de tentoonstelling). Dan richt de voorzitter zich tot de vertegenwoordigers van de wetenschappelijke instituten, waarmee Genootschap en Museum steeds prettig samenwerken: de directeur van het Rijksmuseum van Natuurlijke His-

torie, Dr. L. D. Brongersma, de vertegenwoordiger van de directeur van het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie, de heer G. Kortembout van der Sluys, de directeur van het Zoölogisch Museum te Amsterdam, Prof. Dr. H. Engel, die tevens aanwezig is als voorzitter van de Commissie van Advies voor de Natuurhistorische Musea, het hoofd en de conservator van het Geologisch Bureau voor de Mijnstreek, Dr. A. J. H. Patijn en drs. B. J. Romein, de vertegenwoordiger van de directeur van het Laboratorium voor Entomologie te Wageningen, Ir. R. H. Cobben, de directeur van het Natuurhistorisch Museum te Rotterdam de heer H. Landsman, de secretaris van de Ned. Entomolog. Ver., de heer G. L. van Eynhoven en de voorzitter van de Kon. Nederl. Natuurhistorische Ver., de heer J. Nijkamp.

Dan richt de voorzitter een woord van welkom tot de talrijke vertegenwoordigers uit de kringen van het onderwijs en ook tot de oudwethouders van onderwijs, de heren A. Bovy en Mr. A. M. I. H. Baeten (de wethouder van onderwijs, Mr. W. J. Korn, is door ziekte verhinderd), en de vertegenwoordigers van de Limburgse industrieën, die het Genootschap steun verlenen, heel bijzonder tot de heer J. Ceha, adjunct-directeur van de E.N.C.I., die het reeds vaker uit de nood geholpen heeft.

Na deze begroeting vervolgt de voorzitter zijn toespraak:

„Bij een gouden jubileum kijkt men terug in het verleden, om te zien wat bereikt is en om er uit te leren. Gij hebt reeds gehoord van het eenvoudige begin te Sittard op zondag 27 nov. Het doel lag opgesloten in de naam „Natuurhistorisch Genootschap in Limburg”. Men wilde allen verenigen, aan wie de studie van de levende natuur in Limburg ter harte ging, daarbij insluitend de studie van het geologisch verleden. Van meet af aan bestond het plan een provinciaal natuurhistorisch museum te stichten. Wegens de belangrijkheid van het museum kom ik daar aanstonds op terug.

Op de eerste vergadering werd tot voorlopig president gekozen Jos. Cremers, die met de hoofdredacteur van de Limburger Koerier, Jac. van Term, het initiatief had genomen. Kapelaan, later Rector Cremers bleef president gedurende 40 jaar. Hij was de ziel van het genootschap. Het Genootschap was Cremers en

Het Bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap.

v.l.n.r.: P. J. van Nieuwenhoven (achter de pilaar), S. J. Dijkstra, P. H. E. Wassenberg, C. Willemse, E. M. Kruytzer, M. Mommers, Mevr. W. Minis-van de Geyn, J. K. A. van Boven, J. H. H. de Haan (A. J. Pijpers is afwezig wegens ziekte).

Cremers het Genootschap. Wat deze eenvoudige, doch grote Limburger tot stand heeft gebracht — gelukkig met hulp van vele medewerkers zowel van het eerste uur als van later — kan ik hier onmogelijk beschrijven. Bij zijn aftreden als conservator in 1938 en bij zijn dood in 1951 hebben velen, vooral uit de kringen der wetenschap, gewezen op de grote plaats die de Rector in Limburg en in den lande veroverd had. Het bloeiende Genootschap en zijn goede naam zijn de levende getuigen van zijn werk. Wij brengen heden hulde en dank aan deze man, wiens beeltenis hier voor U staat en wiens naam en werk zullen blijven voortleven.

Een jaar na zijn oprichting telde het Genootschap ruim 100 leden. Het is merkwaardig, dat zovele medici lid werden. Onder hen zijn er verschillende, die een belangrijke rol gespeeld hebben. Ik wil slechts noemen de voorzitter van de museumcommissie, de bekende Maastrichtse oogarts D r. J. P. G. v a n d e r M e e r, dokter Beckers uit Beek en dokter D e W e v e r

uit Nuth. Dat is een traditie geworden, eigenlijk een voortzetting van de traditie, dat de medicijnman nauwonderzoeker is. Het enige lid van verdienste, dat het Genootschap op het ogenblik bezit, is wederom een medicus, dokter W i l l e m s e uit Eygelshoven, die Rector Cremers in 1950 is opgevolgd als voorzitter en door zijn publicaties de goede naam van het Genootschap in niet geringe mate versterkt heeft. Ook hem zeggen wij heden hartelijk dank voor zijn werk.

Behalve dokter Willemse zijn nog elf zeer achtenswaardige lieden meer dan 40 jaar lid: J. N y p e l s uit Heer (1912); M r. N i c. B e c k e r s uit Sittard (1913); M. M o m m e r s uit Heer (1913), die bovendien meer dan 25 jaar bestuurslid is; J a n S l o f f uit Bergen op Zoom (1914), die pas benoemd is tot erelid van Kon. Nederl. Natuurh. Ver.; P r o f. D r. J. H e i m a n s uit Amsterdam (1916); E d m. N y s t uit Maastricht (1917), de nestor van onze maandvergaderingen; R. G e u r t s uit Echt

(1918); P. Hens uit Valkenburg (1919); Prof. Dr. L. F. de Beaufort uit Amersfoort (1919). Slechts één lid is nog in leven van hen, die in 1910 het Genootschap ten doop hebben gehouden, nl. Dr. A. J. M. Garjeanne, toen ter tijd leraar aan de R. H.B.S. te Venlo en thans wonende te Groesbeek. Hij is ons niet alleen trouw gebleven maar is ook steeds blijven publiceren, nu nog pas in het jubileumnummer. Hem is hedenmorgen het volgende telegram gezonden: „Het bestuur van het Natuurhistorisch Genootschap dankt U voor Uw trouw en Uw werk en heeft U benoemd tot Lid van verdienste”.

Reeds in het eerste jaar van zijn bestaan deed het Genootschap van zich horen door het uitgeven van „Mededeelingen over 1911”, een jaar boek, dat gevolgd is door 9 andere, het laatste over de jaren 1919—1923. In 1912 verscheen het eerste Maandblad, orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, een kontaktblad voor de leden en tevens bestemd voor korte mededelingen en het vermelden der aanwinsten van het nog te stichten museum. Om de oudste maandbladen wordt thans nog gevochten, omdat er zoveel belangrijke zaken in staan. Toch was het Maandblad niet geschikt voor ruilverkeer, vooral omdat alles in de Nederlandse taal geschreven werd. In 1924 gooide het bestuur het roer om en droeg aan pater Dr. Hermann Schmitz S.J. op, het maandblad — van nu af het Natuurhistorisch Maandblad — uit te bouwen tot een wetenschappelijk tijdschrift. Uit de positie, die het Maandblad thans in het internationaal ruilverkeer inneemt, weten wij, dat Schmitz zijn taak goed heeft volbracht. Heden brengen wij ook eerbiedig hulde aan deze pionier, tevens lid van verdienste, die op 1 sept. van dit jaar op 82 jarige leeftijd te Bad Godesberg is overleden.

Het Genootschap werkte rustig, maar zeker door; men vergaderde regelmatig, men hield excursies en men bracht nieuwe voorwerpen aan voor het inmiddels gestichte museum. Het accent van de werkzaamheden lag vooral in het Zuiden van de provincie. De kring Roermond heeft enkele jaren nuttig werk verricht, vooral onder de tweede wereldoorlog, maar is sindsdien verdwenen. Nog vroeger heeft er een Kring Grathem bestaan, thans roert zich Noord-Limburg geducht. De vrienden der Natuur uit Venlo en omgeving zijn zeer actief en doen belang-

rijke waarnemingen, die nu gelukkig haar weg vinden naar het Maandblad. Dan gaan ze niet verloren.

Het Maandblad steeg in aanzien en toch begreep men, dat het Maandblad het op den duur zou verliezen in het internationaal verkeer, en omdat het voor de helft gevuld was met verslagen en artikelen in de Nederlandse taal en omdat de wetenschappelijke instituten in binnen- en buitenland er toe overgegaan waren meer dan één tijdschrift uit te geven en vaak in zeer uitgebreide vorm. Wederom greep de Rector in, in 1948, twee jaar voor zijn dood. Op zijn initiatief besloot het bestuur tot uitgifte van de „Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg” een jaarlijks terugkerende Reeks van grote omvang en hoog wetenschappelijk gehalte, waarvan er reeds 11 zijn verschenen en de 12e als feestnummer ter perse is. De greep van de Rector was altijd goed. Het ruilverkeer — in 1948 omvattende ongeveer 80 ruilpartners — is sindsdien met meer dan 100 gestegen, en zal nog stijgende blijven, want ieder jaar komen nieuwe aanvragen voor ruilverkeer binnen. En al die tijdschriften, die het Genootschap in ruil ontvangt — het zijn er thans 292 — worden geplaatst in en worden eigendom van het Natuurhistorisch Museum.

Het ontstaan en de geschiedenis van het museum zijn zo innig met die van het Genootschap verbonden, dat wij het bij deze herdenking niet mogen voorbijgaan. In 1912 besloot het gemeentebestuur van Maastricht het voormalige klooster der Grauwe Zusters van Hasselt in de Heksenhoek — thans de Bosquetplein — in bruikleen af te staan aan het Genootschap, om het in te richten tot museum. Wanneer het museum precies geopend is, weet niemand, maar in 1913 was het zeker open. De eerste levensjaren waren niet zo voorspoedig, want er was geen beheerder en het gebouw liet veel te wensen over. En welk genootschap ter wereld kan op eigen kosten een museum onderhouden? Een wijs besluit werd door de gemeenteraad van Maastricht genomen op 11 juni 1917, toen de raad besloot de museuminhoud in eigendom over te nemen en een conservator aan te stellen, onder voorwaarde, dat het Genootschap zijn bibliotheek in eigendom aan de gemeente zou overdragen en ook alles — boeken, tijdschriften en voorwerpen —, dat het in de toekomst zou verwerven. Door eendrachtige samenwerking

van gemeente en genootschap is het museum gegroeid tot een regionaal museum van de eerste rang. U weet het allen: Rector Cremers werd de eerste conservator, in 1917. Ook dit museum is zijn werk. Hem zeggen wij wederom hartelijk dank, maar wij mogen niet vergeten met ere te noemen de toenmalige burgemeester van Maastricht, Mr. B. J. van Oppen, en zijn wethouder van onderwijs, Mr. Henri Paulussen, die hun schouders hebben gezet onder dit pionierswerk.

Het museum heeft een dubbele taak: 1. leerschool te zijn voor het volk en vooral voor de jeugd; 2. centrum te zijn van wetenschappelijk werk.

Wat het eerste betreft, heeft natuurlijk het Genootschap het meest geprofiteerd van het museum. Een genootschap zonder museum is haast niet denkbaar. En wat de jeugd betreft, kan ik volstaan met te zeggen, dat het museum dit jaar reeds door 2369 leerlingen is bezocht.

Centrum van de wetenschap. Wanneer ik U moest vertellen, wat mijn beide voorgangers, Rector Cremers en Mevr. Minis-van de Geyn, voor de wetenschap gedaan hebben en wat zij gered hebben, dan kwamen wij vandaag niet meer aan de opening van de tentoonstelling toe. Moge dus een greep uit het laatste decennium U een idee geven. In die jaren zijn hier binnengekomen en gered de eerste alpenmarmot van Nederland, de eerste tapir, beide uit het Pleistoceen, en de eerste wilde kat. Ik ben er van overtuigd, dat deze vondsten de wetenschap nooit zouden hebben bereikt, wanneer niet leden van het Natuurhistorisch Genootschap deze hadden binnengeloodst in de veilige haven, die hier in Maastricht gebouwd is, het museum. Wij moeten derhalve vandaag ook een pluim steken op de hoed van de bestuurders van Maastricht, van weleer en van thans, omdat zij het museum hebben behouden en met grote zorg en toewijding in stand houden.

Het museum en het genootschap zullen eendrachtig blijven samenwerken. Het genootschap vaart er wel bij, doch ook de stad Maastricht. Door het ruilverkeer van het Genootschap wordt opgebouwd een wetenschappelijke bibliotheek van grote betekenis, die eigendom wordt van het museum, derhalve van de stad. Wij willen hieruit slechts twee conclusies trekken; 1. Hier ontstaat een bibliotheek, die wellicht eens haar diensten kan aanbieden aan de universiteit van

De feestvergadering

Maastricht. 2. Dit is wellicht de enige plaats, waar de gemeente rijk wordt.

Een laatste woord tot U, leden van het Natuurhistorisch Genootschap, mijne vrienden. De prettige geest van vriendschap en hartelijke samenwerking, die ons allen bindt, doet het Genootschap leven. Ik ben U daar zeer dankbaar voor en in het bijzonder richt ik een woord van dank tot U, leden van het bestuur, voor de sympatieke steun, die ik steeds van U mag ontvangen. Het bestuur heeft U, leden, een jubileumnummer van het Maandblad aangeboden als feestgave en als bewijs van erkentelijkheid. Dit nummer is geheel aan Limburg gewijd. Het is de bedoeling dit werk voort te zetten. Dan zal het waardig aansluiten bij het zo pas verschenen werk „Limburgs verleden”, uitgegeven door het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap. Ik grijp tevens naar het woord van Bilderdijk, geciteerd in het voorwoord van dit werk: „In 't verleden ligt het heden, in het nu wat worden zal” en ik eindig met de bede, dat de Heer der Wetenschappen ons in de toekomst moge blijven schenken Zijn onmisbare zegen”.

Als eerste van de rij van sprekers bestijgt nu de gouverneur het podium, om zijn gelukwensen aan te bieden. Hij wijst daarbij op het uitzonderlijk belang van de studie van de bodem van Limburg. Biologen en geologen hebben daarbij reeds vijftig jaar lang in het Natuurhistorisch Genootschap samengewerkt. Wetenschappelijke arbeid is een eis van de tijd en van groot belang voor geheel ons volk.

De burgemeester van Maastricht gaat bij zijn simpele wensen uit van de stelling

dat wie liefde heeft voor het aanschouwen van de schepping Gods, gemakkelijk de liefde tot God zelf vindt. Merkwaardigerwijze is deze stelling bij rector Cremers omgekeerd van toepassing geweest: door zijn priesterlijke roeping kwam hij tot bewondering van de microcosmos. Spr. wijst op het belang van de natuurstudie voor de vrije tijdsbesteding: Liefde voor het geschapene kan tot een schone ontroering worden voor de jeugd.

Mr. van Wesslem spreekt namens de grote zuster, het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap. Hij haalt herinneringen op uit zijn Rolducse tijd, toen daar „professor Cremers” op flegmatieke en humoristische wijze de natuurlijke historie doceerde, niet uit het voorgeschreven Franse boekje, maar uitgaand van de typische planten en dieren van Limburg: een vleermuis, die op het bord werd gehangen, een pad, die uit een zak van de toga werd opgediept, om te laten zien, dat eten niet vies was. De Kreeft, zoals Cremers genoemd werd, trachtte steeds de wetenschap nader te brengen tot het volk.

Prof. Engel verheugt zich over het contact, dat reeds uit de tijd van zijn voorganger aan het Zoölogisch Museum te Amsterdam, prof. de Beaufort, bestaat tussen zijn museum en dat te Maastricht. Als voorzitter van de Commissie van Advies voor Natuurhistorische Musea wijst hij op de uitzonderlijke positie van het Maastrichtse museum, dat zich op de wetenschap toelegt, maar daarnaast naar popularisering van deze wetenschap streeft. Juist in Limburg is dit zo belangrijk, omdat de rijke natuur daar veel onderzoekers aantrekt.

Dr. Brongersma directeur van het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden roemt het vele werk, dat door het Genootschap reeds 50 jaar lang gedaan wordt voor de kennis der natuur van geheel Nederland.

De heer Kortembout van der Sluys maakt zich tot de spreekbuis van prof. van der Vlerk, directeur van het Rijks Museum van Geologie en Mineralogie, die door ziekte verhinderd is zelf te komen. Uit de geschiedenis van de aarde zijn vele klimaatwisselingen bekend. Het Genootschap beleeft kennelijk een warme periode. Door steeds grotere bloei zal het zeker bestand blijken te zijn tegen een eventueel op handen zijnde ijstijd. Tenslotte kon de tertiaire olifant zich ook tot in de ijstijd als

mammoet handhaven.

De rij van sprekers wordt gesloten door de heer Nijkamp, voorzitter van de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging. Hij herinnert er aan, dat nergens in de provincie Limburg een afdeling van de K.N.N.V. bestaat. Hij doet dit zonder enig gevoel van teleurstelling, al is Limburg een van de mooiste stukken van het land. Als zijn vereniging congresseren wil in Limburg of er een excursie wil houden, vervult het genootschap de rol van gastheer, en effent de weg door veel hulp.

Bij de sluiting van deze feestvergadering uit de voorzitter zijn grote dank voor de vele waarderende woorden, die door overheid en vrienden zijn uitgesproken.

Dan begeeft het gezelschap zich naar het Natuurhistorisch Museum, om de tentoonstelling „Insekten” te bezoeken. De stands worden gesierd met fraaie bloemstukken, van de Stichting Het Limburgs Landschap; het hoofdbestuur van de Kon. Ned. Natuurhist. Ver.; de heer A. P. Lagas, directeur van de drukkerij Cl. Goffin; de Overste en de Broeders van de Beyart te Maastricht.

De burgemeester verricht de opening, en doet dit geheel tegen zijn gewoonte in zonder die van tevoren gezien te hebben, vol vertrouwen op het werk van het Genootschap en op dat van de directeur van het museum en zijn medewerkers. Hij haalt een herinnering op uit zijn jeugd, toen hij in een duinpan te Bergen aan Zee een polletje mos onderzocht en daardoor onder de indruk kwam van de enorme variatie in de schepping. Een nieuwe wilde kat laat hem Siberisch koud; maar wel vindt hij het belangrijk, dat kennis wordt aangekweekt, en dat deze enthousiast tot het volk wordt gebracht. Hij eindigt met zijn gelukwensen over te brengen met het feestnummer van het Natuurhistorisch Maandblad. Vervolgens opent hij de tentoonstelling.

Bericht van verhindering is binnengekomen van: Mr. Dr. W. G. A. van Sonsbeeck, oud-gouverneur van de provincie Limburg; Mr. Ch. Paulussen, lid van Ged. Staten; Mr. E. Verhaegh, griffier der Staten; Mr. W. J. Korn, wethouder van onderwijs; Dr. A. J. M. Garjeanne; Prof. Dr. I. M. van der Vlerk; Prof. Dr. J. de Wilde; Dr. A. D. Voûte; Mr. R. Höppener, burgemeester van Roermond; H. M. J. Dassen, burgemeester van Sittard; Ir. P.

Wintgens; M. J. Dings, algem. secr. L.L.T.B.; Z.E. Heer J. Rosier; Ir. J. Mommsers, rijksbijenteeltconsulent; Heer en Mevrouw Prick-Hoefnagels; J. M. H. F. J. Baron de Weichs de Wenne; W. van Boextel, conservator van het Natuurh. Museum te Tilburg; Dr. C. J. Briejër, directeur van de P.D.; J. Th. Z. Ermers, chef afd. publiciteit P.D.; L. J. A. M. Beaumont, beheerder van het schoolmuseum te Geleen; Mr. P. G. Meyer Viol; Dr. G. Daniëls, rector gymnasii; A. J. Pijpers, bestuurslid; Dr. A. C. V. van Bommel, secretaris van de Commissie van Advies voor de Natuurh. Musea; H. Siedenburg, directeur Prins Bernhard Fonds; H. Jeukendrup; Ir. J. H. Voorburg, rijkslandbouwconsulent voor Noord-Limburg.

**TENTOONSTELLING „INSEKTEN” IN HET
NATUURHISTORISCH MUSEUM
26 NOV. 1060 — 15 JAN. 1961.**

Ter ere van het gouden bestaansfeest van het Natuurhistorisch Genootschap (27 nov.) heeft het museum een tentoonstelling „Insekten” opgebouwd, met medewerking van verschillende wetenschappelijke instituten en enkele leden van het Genootschap. Deze tentoonstelling is op zaterdag 26 nov. officieel geopend door de burgemeester van Maastricht, Mr. W. Baron Michiels van Kessenich.

Het doel van de tentoonstelling was, enige aspecten te belichten uit het enorme rijk der insekten: de vormenrijkdom, het onderwijs, de betekenis en de bestrijding.

I. Inzending van het Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur (ITBON) te Arnhem.

1. Bodemverbetering en bodemfauna.
Insekten breken de plantenresten af tot kleine stukjes, die door bacteriën en schimmels verder worden afgebroken. Met behulp van verschillende vangmethoden wordt vastgesteld, welke insekten de bodem bevolken.
2. Prognose insektenplag.
Uit de op lijmtafels neergevallen excrementen wordt de dichtheid van de insektenplag vastgesteld. Uit de uit een

boom gestoken boorspaanders kan men aan de jaarringen het aanwasverlies bij een plaag aflezen.

3. Bevorderen van de rode bosmierstand ter bestrijding van schadelijke insekten. Mierennesten worden uitgezet („Bemieren van bossen”).
Deze stand sluit onmiddellijk aan bij de volgende.

II. Plantenziektenkundige Dienst (P.D.) en Faunabeheer te Wageningen.

1. Over de gehele wereld komen ongeveer een miljoen verschillende soorten insekten voor, in Nederland 30000, waarvan vele schadelijk zijn voor land- en tuinbouw.
- 2—4. De natuur zorgt zelf voor een zeker evenwicht: Roofinsekten, vogels enz. zijn de natuurlijke bestrijders van de insektenplagen.
5. In de moderne land- en tuinbouw is de natuurlijke bestrijding onvoldoende; daarom moet de mens ingrijpen, veelal met chemische middelen, welke door de P.D. vooraf worden gekeurd. De P.D. maakt echter nooit propaganda voor een bepaalde fabriek van chemische middelen.
- 6—7. Men moet nauwkeurig de ontwikkelingsstadia van het schadelijk insekt kennen. Ook de weerkundige gegevens zijn van belang.
8. Waarschuwingsdienst in samenwerking met het KNMI.
9. De P.D. waakt, ook in het belang van de export, over de gezondheid van land- en tuinbouwgewassen.
Alleen zó blijft onze agrarische export van meer dan 3000 miljoen gulden mogelijk.

III. Foto-expositie Blankwaardt (ITBON).

Mooie foto's van de ontwikkeling van de vlinders en een aantal portretten van andere insekten.

IV. Shell Nederland N.V.

Een kleine, doch fraaie tentoonstelling van shell-insekticiden.

De tentoonstelling.

4 panelen met foto's van insektenbestrijding o.a. van de katoeninsekten. Het vijfde paneel geeft foto's van het laboratorium van insektenbestrijdingsmiddelen te Woodstock.

V. Inzending van de rijksbijenteeltconsulent, de heer J. Mommers uit Tilburg:

Deze stand geeft de ontwikkeling van bijenkorf tot bijenkast, te beginnen met de bischopsmuts. Aan de uitneembare raten van de bijenkast ziet men het verschil der cellen. Aanwezig zijn de vijanden van de bijen; vogels, wasmot en andere insekten. De honingzemerij „Het Zuiden” uit Bostel heeft voor de verschillende soorten honing gezorgd. Naast de bijenstand staan verschillende wespennesten van het museum, terwijl aan de andere kant zich bevindt het bekende boek van Jan Swammerdam „Bijbel der Natuure of Historie der Insecten” (1737), waarin 184 bladzijden zijn gewijd aan de bijen.

VI. Inzending van leden van het Genootschap:

1. Prof. H. Sanders. (Roermond). Aanwezig zijn 4 dozen van zijn hymenoptera-verzameling: koekoeksbijen, zandbijen en spinnendoders.
2. J. Parren (Roermond). Twee dozen met goudwespen.
3. Dr. J. K. A. van Boven (Leuven). Een keuze uit zijn werk in de voormalige

Belgische Congo en in ons land. Zeer instruktief is de doos met de frequentiecurve van de lichaamslengte van de werksters van de Afrikaanse trekmiër, *Dorylus wilwerthi* Emery, die op rooftocht gaan. Het is geen getekende curve, maar een curve, bestaande uit de opgezette mieren zelf. Verder zien wij er Afrikaanse vliesvleugeligen en gouden torren en het langste insekt ter wereld, de Afrikaanse wandelende tak, *Palophus*. Huid en schedel van het Afrikaanse langstaartige schubdier, sluit dit gedeelte af. Uit ons eigen land het nest van de rode bosmiër (levend), verbonden met een buitennest, enige mierenkasten en dozen met mieren, terwijl het geheel bekroond wordt met prachtige foto's. — Aan deze stand sluit aan een klein gedeelte — 4 dozen — van de collectie Wassmann, wiens portret, loupe en een kunstnest aanwezig zijn.

4. Br. Arnoud (Heerlen). Deze stand geeft een overzicht van het belangrijke veldbiologisch werk door hem in Zuid-Limburg verricht. Er zijn dozen met kevers, wantsen, oevervliegen en vliesvleugeligen, doch ook levend materiaal. Bijzondere aandacht is geschonken aan de schietmotten of kokerjuffers, waarvan verschillende nieuw zijn voor onze fauna. Men ziet ze levend in kweekbakken, daarnaast de kokers van de larven, ook in ontwikkeling. Fraai zijn de exuvia van deze insekten; de foto's van dokter Willemse laten duidelijk de omtrek zien van de organen, welke door het exuvium bedekt waren.
5. Prof. dr. J. J. G. Prick (Nijmegen). Deze stand heeft in hoofdzaak betrekking op de kweekproeven met *Araschnia levana-prorsa*, die aantonen dat het normale seizoensdimorfisme van deze vlinder kan worden getransformeerd in een experimenteel polymorfisme. Uitvoerig is hierover geschreven in de binnenkort te verschijnen Reeks XII van de „Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg”. Verder zijn er aanwezig twee dozen, die een beeld geven van de varia-

biliteiten binnen de *Aglia tau*-zwerm. Prachtige foto's bekronen het geheel.

6. Dokter C. Willemsse (Eygelshoven). Vijf dozen, welke iets laten zien uit zijn grote verzameling rechtvleugeligen: Kleurenrijkdom, mimicry-voorbeelden, trek-sprinkhanen, in grotten, woestijnen en rotsgebieden levende dieren. Ook ontbreekt niet de sprinkhaan van het hooggebergte, *Paedomastan visseri* Will., die in het Himalayagebergte leeft op een hoogte van 4000 m.
7. Bisschoppelijk College (Roermond). Een doos met voorbeelden van mimicry en een doos met voorbeelden van seizoensdimorfisme.

VII. Geologisch Bureau voor de Mijnstreek (Heerlen):

Fossiele insecten — oerinsecten, kakkerlakken en sprinkhanen — uit het Carboon van Zuid-Limburg. Daarnaast een plaat met de afbeelding van het grootste insect, dat ooit gevonden is, een libel, *Meganoura monyi*, uit het Carboon van Frankrijk.

VIII. Museumcollectie:

Het middelste gedeelte van de benedenzaal is helemaal in beslag genomen door de museumverzameling, aan de opbouw waarvan verschillende leden van het Genootschap hebben meegewerkt. Zo vinden wij er vlinders van majoor J. C. Rijk, Dr. Ir. C. Franssen en het missiehuis Stein, vlinders en rupsen van Mr. H. H. Kortebos, waterkevers van H. J. e u k e n d r u p, sprinkhanen, krekels en kakkerlakken van dokter Willemsse. Ook zijn er libellen, vliegen, muggen, wantsen en vliesvleugeligen. Als sluitstuk van onze verzameling dienen een paar dozen met dagvlinders uit de prachtige verzameling van pater Th. Maessen uit Ghana (Afrika), welke het museum in bruikleen heeft.

IX. Laboratorium voor Entomologie van de Landbouwhogeschool te Wageningen:

Het is een hoger-onderwijs expositie, echter zodanig gekozen, dat ook de leerlingen van

de middelbare scholen en andere bezoekers er veel uit kunnen leren. Men vindt er de vormen-rijkdom binnen één insectenorde, hoofdstukken uit de morfologie der insecten interferentiekleuren bij vlinders, parallelsoorten en ondersoorten, die door eilandisolatie ontstaan zijn uit een gemeenschappelijk stamsoort, een verklaring van het ontstaan van oogvlekken op de vleugels van vlinders door de selectie-theorie, de werking van schadelijke insecten.

Er zijn voorbeelden van vroegere illustratiekunst, maar uit de door M. P. v d. Schelde getekende wandplaten blijkt, dat onze kunst niet hoeft onder te doen voor die van vroeger. De grote plaat van de Amerikaanse kakkerlak geeft een duidelijk beeld van de inwendige organen van dit insect, welke worden vergeleken met die van de mens, welke op kleinere platen zijn afgebeeld. De kop van de coloradokever laat het neuro-endocrine stelsel zien, terwijl een apparaat voor de werking van de hormonen vóór de plaat is opgesteld. Verder een plaat met de verschillende typen van mondwerktuigen bij insecten, waarvan ook de modellen aanwezig zijn, afgestaan door de Kweekschool van de Broeders te Maastricht.

Ook is er levend materiaal, te Wageningen gekweekt, nl. de Afrikaanse treksprinkhaan, *Locusta migratoria* ssp. *migratorioides* R. & F., en een Amerikaanse sprinkhaan, *Romalia microptera*.

In de filmzaal.

Voorbeelden van Indische illustratiekunst en werkstukken van de leerlingen van Br. Arnoud.

Op een tafel artikelen over insecten, verschenen in het Natuurhistorisch Maandblad en de Publicaties.

Tijdens de tentoonstelling werden regelmatig films gedraaid; voor bepaalde groepen gebeurde dit op woensdagavond. Veel dank zijn wij in dezen verschuldigd aan de Shell Nederland Filmcentrale (Rotterdam), het Technisch Filmcentrum (Den Haag), en de Nederlandse Onderwijs Film.

De tentoonstelling werd bezocht door 3235 personen, van wie 2200 leerlingen van lagere en middelbare scholen.

VERSLAG VAN DE REGIONALE VERGADERING
TE VENLO OP 28 SEPTEMBER 1960.

De vergadering staat onder leiding van de voorzitter van „De Vrienden Der Natuur”, Ir. Prick. Bij de opening wijst hij erop, dat het doel van deze gecombineerde vergadering is, gegevens uit te wisselen, vondsten te tonen en te bespreken, en de kennis en de belangstelling voor alles wat de natuur biedt, te vergroten.

Voorzitter en ondervoorzitter van ons genootschap vertegenwoordigen het bestuur. Dr. Kruytzer betoogt, dat ze niet naar Venlo gekomen zijn om de Venlonaren iets te leren, maar om iets van hen te leren. Er wordt in Noord-Limburg veel wetenswaardigs verzameld. Hij is blij, dat verschillende leden nu de weg naar het Natuurhistorisch Maandblad gevonden hebben, waardoor regionale gegevens een grotere bekendheid krijgen. Dit is ook het grote nut van vergaderingen. Daar worden immers vondsten en waarnemingen bekend gemaakt, die men eigenlijk niet waardevol genoeg vindt om te publiceren, maar die toch voor anderen interessant kunnen zijn.

De heer De Regt heeft een aantal paddestoelen meegebracht, afkomstig van de Venkoelen, o.a.: grijze cantharel, knotskoraalzwam, stijve koraalzwam. De heer Lamain toont een ringslang. Deze soort wordt wel eens waargenomen bij de Venkoelen en Albertushof. Bij verontrusting scheidt het dier een knoflookachtige geur af. Per week eet het 5—6 kikkers. Er zijn ook enige rugstreppadden, gevonden in een Tegelse kleigroeve. Soms zitten verschillende soorten kikkers en padden bij elkaar in één hol, eens zelfs samen met wespen! Aldus de heer De Regt.

De heer Ottenheim heeft enkele in deze streek zeldzame vlinders opgezet bij zich: Kleine ijsvogel, *Limenitis camilla*. Tot 1940 geregeld waargenomen. Thans nog wel in Arcen; Delia-vlinder, *Melitaea cinxia*. In 1952 op verschillende plaatsen gevangen: Blerick, Herkenbos, Maasbracht. Wordt in de laatste jaren steeds zeldzamer. Wit weeskind, *Catephia alchymista*. Sinds 1958 in Venlo en omgeving verschillende exemplaren, daarvoor slechts sporadisch bekend. Zwart weeskind, *Mania maura*. In Venlo en omgeving zeldzaam. Vindplaats Grubbenvorst. Purperbeer, *Rhyparia purpurata*; zeldzaam, vindplaats Tegelen. *Trephroclystia togata*, een

spanner, zeer zeldzaam in Venlo en omgeving. Vindplaats Belfeld, 25-V-1958.

De volgende uilensoorten zijn alle zeldzaam in de omgeving van Venlo: *Agrotis glareosa*, uit Tegelen; *Taeniocampa miniosa*, uit Tegelen; *Aporophyla nigra*, uit Steyl; *Brachionycha sphinx*, uit Arcen; *Nonagria dissoluta*, uit Tegelen en Swalmen; *Calocampa vetusta*, uit Tegelen; *Xylina semibrunnea*, uit Tegelen; *X. ornithopus*, uit Tegelen; *Calophasia lunula*, uit Steyl en Tegelen.

De heer Smeets toonde een stuk Solenhofener kalksteen, met een fossiele vis erin: *Leptolepis sprattiformis*. De steen stamt uit de Malmperiode van de Juratijd. Vaak bevat zij ook op planten gelijkende schijnfossielen, z.g. dendrieten. Zij bestaan uit afzettingen van mangaan en ijzer.

Bij de sluiting verwacht de voorzitter dat deze vergadering als een begin zal worden beschouwd van een lange reeks, waarin de leden hun vondsten en waarnemingen ter tafel zullen brengen.

VERSLAG VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op 7 september 1960:

De voorzitter heet de talrijke aanwezigen welkom, in het bijzonder de Heer en Mevrouw van der Vlerk. Daarna richt de voorzitter hartelijke gelukwensen tot Zr. M. Christilla, die enige dagen geleden haar silveren kloosterfeest vierde.

De heer Stevens laat het nest zien van het sijsjespaar, dat in juni in de tuin van de Beyart gebroed heeft (zie vorig Maandblad p. 71). Mevr. Dr. Minis-van de Geyn heeft uit de Ardennen meegebracht een vlasleeuwenbek met een stengelgal veroorzaakt door de kever *Gymnetron netum* Germ. Deze gal is vroeger op de Sint Pietersberg aangetroffen. Aan de heer van Noorden is het eindelijk gelukt varens te kweken en hij kan aan de vergadering het resultaat laten zien, nl. prothallia en jonge varens op een baksteen. De voorzitter deelt mede, dat in het museum wederom enige exemplaren van de kever *Gibbium psylloides* Czemp. zijn gebracht, afkomstig uit een huis te Maastricht (27 juli 1960). Dit is de vierde keer, dat deze kever voor Nederland wordt vermeld en, merkwaardig, telkens uit Maastricht.

De rest van de avond wordt op prettige wijze gevuld met een causerie van Prof. van der Vlerk, die dit jaar een reis naar Rusland maakt heeft op uitnodiging van de Akademie van Wetenschappen. Het doel van de reis was te Leningrad en te Moskou enkele voordrachten te houden over een geologisch en een paleontologisch onderwerp, resp. over de indeling van het Pleistoceen en de evolutie van bepaalde Foraminiferen. Het aantal geologen en studenten in de geologie is in Rusland zeer groot. Men is er zeer streng voor de studenten, die onherroepelijk arbeider moeten worden, wanneer zij niet aan bepaalde eisen beantwoorden. De geologen bleken zeer goed op de hoogte te zijn van de indeling van het Pleistoceen in ons land. Zelfs de jongste publicatie, een artikel van Zagwijn in het maartnummer van de Med. van de Geologische Stichting, hadden zij gelezen. Zij werken zeer hard. Prof. had ook een bezoek gebracht aan het erekerkhof, waar de grote Russische geologen begraven zijn. Met een hartelijk dankwoord sluit de voorzitter de vergadering, nadat de avondklok reeds geluid had.

te Heerlen op 14 september 1960:

De heer van Loo had weer een grote verzameling bloeiende planten meegebracht uit de botanische tuin te Terwinselen. Ook vertoonde hij enige planten, welke voor de tweede maal in bloei gekomen waren. Hij wees erop, dat dit verschijnsel dit jaar vrij algemeen voorkomt. Bepaalde soorten bloeien uit de aard der zaak regelmatig twee- of driemaal. Voor de meeste is het een uitzondering; tenminste voor ons klimaat. Een groot aantal soorten, zoals sneeuw-klokje, bosviooltjes, cyclamen, rhododendron, enz., welke in ons land in het voorjaar bloeien, beginnen in meer zuidelijker streken, zoals Turkije, reeds in November te bloeien. Het gaat echter erg aarzelend, en de bloei wordt tijdens een paar dagen vorst of sneeuw onmiddellijk stopgezet, totdat enkele warme dagen weer enige bloemen doen openen. Vergelijk de winterjasmijn. Omstreeks half februari begint de uitbundige voorjaarsbloei. Weer andere soorten, o.a. bomen vertonen vaak een tweede bloei, als na een bepaalde rustperiode, bijv. abnormaal hete en droge zomer, een meer gunstige vochtige periode aanbreekt. Ook werd gekonstateerd, dat

een rijtje kastanje-bomen, dat in mei door een brand zwaar geleden en alle blad verloren had, omstreeks september voor een tweede maal in blad en bloei kwam, terwijl de exemplaren uit dezelfde laan, welke niet geleden hadden, juist bezig waren de herfst in te gaan. Zulke bomen moeten in dat jaar ook twee jaarringen gevormd hebben, waardoor de ouderdomsbepaling door telling van jaarringen niet absoluut betrouwbaar is. Tenslotte kan men kunstmatig voorjaarsplanten, bijv. speenkruid, midden in de zomer in bloei trekken door de knolletjes in die tijd in een kas bij omstreeks 10° C. op te kweken.

Mej. Janssen had *Impatiens glandulifera* uit Nijmegen meegebracht. De reuzenbalsemien wordt nog al eens aan het water aangetroffen en staat ook op verschillende plaatsen aan de Maas. Hij werd vergeleken met *Impatiens parviflora*, ook een plant, welke oorspronkelijk hier niet thuishoort.

De heer Toussaint had weer iets verzameld op het steenstort van Sm. Wilhelmina, n.l. *Che-nopodium serotinum*, stippelganzevoet; *Bidens tripartitus*, driedelig tandzaad en *Aster novibelgii*, nieuw-nederlandse aster.

De heer Giesen vertoonde een tuinvarieteit van de zonnebloem, waarbij alle bloempjes bestonden uit lintbloemen met zeer lange linten.

De heer Coonen had zeer veel herbariummateriaal verzameld in de Kempen, in de buurt van Budel.

Dr. Willemse, welke het entomologen-congres te Weenen bezocht had, vertoonde een zeer fraaie afbeelding van *Meganeura monyi* Bgt, de grootst tot nu toe bekende libel, welke in het Carboon geleefd heeft.

Br. Arnoud, tenslotte, had een ijsvogel waargenomen langs de Gulp; hij vermoedde, dat de vogel daar ook broedde.

te Maastricht op 5 oktober 1960.

Bij de aanvang van de vergadering herdenkt de voorzitter pater Dr. Hermann Schmitz, die 1 sept. j.l. te Bad Godesberg aan een hartinfarkt is overleden.*) Het bericht van zijn overlijden heeft ons pas enige dagen na de begrafenis bereikt, zodat niemand van het Genootschap hem de laatste eer heeft kunnen

*) Een uitvoerig In memoriam zal verschijnen in het volgend nummer.

bewijzen. Wij hadden er echter niet mogen ontbreken, want pater Schmitz was een van onze trouwste en meest toegewijde leden. Hij was ook een der oudste, lid vanaf 1912. Vroeger, toen hij nog in Valkenburg woonde, kwam hij altijd naar de vergaderingen en later ook nog wel eens een keer, als hij maar even de kans kreeg, want hij hield veel van ons Genootschap. Dat heeft hij ook bewezen door het vele, dat hij voor het genootschap heeft gedaan. Toen hij in 1924 hoofdredacteur werd van het maandblad, heeft hij de hem opgedragen taak, het maandblad uit te bouwen tot een echt wetenschappelijk orgaan, op schitterende wijze volbracht. Gedurende dertien jaar was hij lid van het bestuur. Reeds in 1923 werd hij benoemd tot lid van verdienste en bij die gelegenheid beloofde hij te blijven werken voor het Genootschap. Wij weten, dat hij die belofte ten volle is nagekomen. Wij zeggen hem heden dank voor het zeer vele, dat hij gedurende 48 jaar voor ons gedaan heeft.

Zijn wetenschappelijke arbeid lag vooral op het gebied der vliegen en heel bijzonder bij de familie der Phoridae, waarvan hij meer dan 650 nieuwe soorten heeft beschreven. Zijn belangstelling was echter veelzijdig. Dat weten de ouderen onder ons, maar ook kunnen dat getuigen de theologanten van Valkenburg en in Tullaberg (Ierland), aan wie hij 15 jaar de natuurfilosofie heeft gedoceerd. Hoe kon men ook anders verwachten van een leerling van Erich Wasmann, wiens trouwe assistent hij jaren geweest is. In het Jaarboek 1915 verscheen van zijn hand „De Nederlandsche mieren en haar gasten”, een prettig geschreven werk, dat een der meest bekende publicaties van het Genootschap is geworden.

Schmitz was een blijde mens. Elke dag vond hij vreugde in de schoonheid van Gods natuur, maar hij was ook blij met de kleinste dienst, die men hem bewees. Zijn grootste vreugde echter was anderen blij te maken, en dat was een van zijn edelste karaktertrekken: anderen te helpen en zich zelf te vergeten. Wij zullen onze goede vriend niet vergeten. Hij ruste in vrede.

De heer Tulleners heeft in zijn tuin een tongvaren, waarvan een van de bladeren een gespleten top heeft. Volgens de heer Grégoire komt deze afwijking in de natuur veel voor, en wordt beschreven als forma bifidum. De heer van Noorden wijst op de topcelgroei bij varens,

waardoor een vertakking een normale abnormaliteit kan zijn.

De heer Grégoire doet melding van de vondst van een aantal varens in een luchtschacht van de gemeentegrot te Valkenburg door de heer Drissen, hoofd van de afdeling Openbare Werken aldaar: Tongvaren, Steenbreekvaren, Blaasvaren, Mannetjesvaren en Wijfjesvaren. Aanvankelijk meende men ook Venushaar gevonden te hebben, maar na opzending aan Dr. van Oostroom te Leiden bleek deze mogelijkheid te moeten worden uitgesloten. Waarschijnlijk zijn het jonge mannetjesvarens. De heer J. Willems heeft addertong gevonden in een bos bij Gulpen. De heer Grégoire noemt nog de volgende vindplaatsen van deze soort: St. Pietersberg, Bemelen, Voerendaal en Berghoven. De heer ter Horst deelt mede dat deze soort ook gevonden is in het reservaat Holtmühle te Tegelen. Ook staat addertong in de holle weg boven de Gronseleput. Dr. Dijkstra deelt een en ander mede over de biologie van teken. Deze dieren komen nog al eens voor bij mensen, die droge bossen en grazige vlakten bezoeken. Ook vindt men ze bij honden, eekhoortjes en egels. De volwassen teken laten zich vanaf boomtakken op hun slachtoffers vallen, en zuigen zich vol bloed. Daarna laten zij los, na enige tijd leggen de wijfjes enkele duizenden eitjes. De jonge larfjes hebben nog maar 6 poten, en parasiteren op koudbloedige dieren, b.v. hagedissen. Ook de larven laten na enige tijd los, en gaan door vervelling over in nymfen, met 8 poten. Deze nymfen kunnen zowel bij warmbloedige als bij koudbloedige wezens voorkomen. Uiteindelijk moeten ook zij weer loslaten om te kunnen vervellen, waarna zij volwassen zijn.

De heer Maassen vermeldt de vondst van een gewonde appelvink te Echt op 3 april 1960. Op 26 mei 1960 werd te Montfort een merel dood gevonden, die een ring droeg van het Brits Museum, Londen, X 72018. De vogel bleek gerings te zijn te Dungeness, Kent, op 5 maart 1956. Nestjongen van onze merels zijn gewoonlijk standvogels. Dat ze ook wel eens trekken, en dan ver van hun geboorteplaats terecht komen blijkt uit de volgende twee ringgegevens: Op 7 juni 1952 ringde de heer Maassen, te Putbroek, gem. Echt, uit een nest met 5 jongen er twee. Een van deze geringde merels werd op 19 oktober 1952 geschoten te Médis, 30 km ten Z.W. van Saintes, Charente-Maritime, Frank-

rijk. Het tweede exemplaar werd op 8 november 1953 gevangen te Francault, ten Z. van Reims, eveneens in Frankrijk. De nachtzwaluw broedde te Annendaal, gem. Echt, en te Montfort. In beide gevallen vlogen twee jongen uit. Te Echt werd op 3 september 1960 een dode hop gevonden. Enkele dagen later werd in het Kraenenbroek te Pey-Echt een levende hop gezien.

De heer **P. Kemp** doet de volgende mededelingen:

De Wespendif nam ik waar bij Houthem en wel op 1, 5 en 8 mei, ten Z. van Noorbeek, bij de Belg.-Ned. grens op 10 juli en ten Z. van Mheer, eveneens bij de Belg.-Ned. grens op 17 juli 1960. Telkens 1 exemplaar, behalve op 1 mei toen waren het 2 exemplaren.

Op 14 aug. 1960 zag ik bij Itteren 2 Bosruiters en de dag daarna, 15 aug., nog 1 exemplaar.

Van de kempiaan nam ik 12 exemplaren waar ten W. van Nederweert op 10 sept. 1960.

Ten N. van Roermond kon ik op 13 sept. 1960 de volgende vogels determineren: 2 drieteenstrandlopers, 3 bonte strandlopers, 3 kleine strandlopers en 3 bontbekplevieren.

Op 17-9-1960 lukte het mij 1 krombekstrandloper te onderscheiden, met in de vlucht de witte „plek” op de bovenzijde van de staart in tegenstelling tot de donkere „middenbaan” in de bovenzijde van de staart van de bonte strandlopers, waarvan een aantal ongeveer gelijktijdig door mij werden opgejaagd. In totaal waren die middag aldaar meer dan 30 bonte strandlopers, een kleine 30 kleine strandlopers en ca. 8 plevieren, waarvan ik 3 als bontbekplevieren kon determineren, alles op dezelfde plaats als 13 sept. 1960, ten N. van Roermond.

Een bezoek op 18 sept. 1960 ten N. van Roermond leverde naast 1 kleine strandloper en 6 bonte strandlopers, 1 zilverplevier op. Opgejaagd vertoonde deze in de vlucht een lichte stuit en de bekende zwarte okselveren.

Op 25 sept. 1960 vloog boven de Maas en omgeving tussen Smeermaas en Itteren 1 onvolwassen zilvermeeuw.

te Heerlen op 12 oktober 1960:

De heer **Bult** zou graag gegevens ontvangen over kraanvogeltrek, en wel datum en tijd, aantal vogels, trekrichting en windrichting. Op 4

oct. nam hij een IJsvogel waar bij Terworm; ook zag hij afgelopen zomer een exemplaar met voer in de bek. Daar hij vermoedt, dat het een broedgeval is, wil hij de vindplaats begrijpelijkerwijze niet aanduiden. Tenslotte vertoont de heer **Bult** nog enkele fossiele schelpen en wel, *Anthracosia* uit het Carboon en *Ostrea* (oester) uit het Krijt.

De heer **Coonen** vertoont enkele exemplaren van de knolboterbloem, *Ranunculus bulbosus*. Behalve de waterboterbloemsoorten en het speenkruid, welke ook wel tot het geslacht *Ranunculus* gerekend worden, komen er in Nederland nog een tiental soorten van dit geslacht voor. De knolboterbloem en de behaarde boterbloem, *R. sardous*, welke in Zuid-Limburg niet zeldzaam is op akkers, zijn gemakkelijk van de andere soorten te herkennen, doordat bij deze twee de kelkbladen naar beneden geklapt zijn. De knolboterbloem onderscheidt zich van de behaarde, doordat de stengel aan de voet knolvormig verdikt is. Verder laat de heer **Coonen** de volgende voorwerpen zien: een klappersteen, fossiel hout, calciet en kwartsiet te Stevensweert gevonden. Een klappersteen is een meestal eivormig voorwerp, van binnen hol en bevat in de regel wat leem, soms ook wel water, dat een klapperend geluid maakt als men de steen schudt. De schaal is van aaneengekit zand, dat doortrokken is met ijzeroxyde of mangaan. Over het ontstaan van de klappersteen is niets met zekerheid te zeggen. Kwartsiet en calciet worden vaak met elkaar verwisseld. Kwartsiet bestaat uit kiezelzuur, is dus veel harder dan calciet; het laat zich met een mes niet krassen en wordt niet in zoutzuur opgelost, wat wel het geval is met calciet, dat uit kalk bestaat.

De heer **Mientjes** is met enkelen op excursie geweest naar de Schneeberg bij Vaals, doch reeds op Duits gebied. Hij vertoonde de vergadering: *Tetragonolobus siliquosus*, hauwklaver; *Gentiana ciliata*, wimpergentiaan; *Campanula glomerata*, kluwenklokje; *Polygala*, vleugeltjesbloem. De hauwklaver werd nooit in Nederland gevonden; kluwenklokje komt in Zuid-Limburg niet voor en is in de rest van Nederland uiterst zeldzaam (het wordt wel veel gekweekt en kan dus uit de cultuur ontsnapt zijn). De wimpergentiaan komt in Nederland alleen in Zuid-Limburg voor en is daar uiterst zeldzaam geworden. De heer **Mientjes** vroeg zich af wat wel de oorzaak kan zijn van deze rijke en

enigszins afwijkende flora van de Schneeberg. Hij dacht aan de warme helling van deze heuvel. Dat is waarschijnlijk niet het geval. De helling ligt ten opzichte van de zonnestand precies zo als die van de Kunderberg. Nu was het opvallend, dat terwijl de Duitse gentiaan op 24 sept. op de Schneeberg nog maar juist in bloei was, deze op de Kunderberg reeds een dag of tien uitgebloeid was en reeds rijp zaad bevatte. De hauwklaver komt in West-, Zuid- en Midden-Europa voor, tot in Zweden, echter niet in Groot Brittannië en volgens sommige onderzoekers in België als ingevoerd. Langs de voet van de Schneeberg loopt een zeer oude heirbaan en het lijkt niet onmogelijk, dat hij met paardenvoer meegekomen is. Volgens de Wever, 1919, Jaarboek, werd de plant vermoedelijk met denenplanten uit Eupen aangevoerd. De verspreiding van de hauwklaver lijkt meer op die van een continentale dan van een maritieme plant.

te Maastricht op 2 november 1960:

De voorzitter laat het proefschrift circuleren van R. C. J a n s s e n, dat handelt over de vegetatie van Zuid-Limburg in het Laat- en Postglaciaal, en dat juist verschenen is. Vervolgens maakt hij melding van de derde *Archaeopteryx*-vondst uit Solnhofen (Franken, Bayern), beschreven door F. H e l l e r en W. S t ü r m e r in *Natur und Volk* (Bd 90 H. 5, 1 mei 1960). De eerste vondst van deze tot nu toe oudste vogel dateert uit 1861 en bevindt zich te Londen de tweede, uit 1877, te Berlijn. De nieuwe vondst is reeds van 1856, maar bereikte Heller pas in 1958. Hij beschreef haar in de *Abhandlungen* (H. 31, 1959) van het Geologisch Museum van Erlangen, waar zich het stuk thans bevindt. Deze laatste vogel is niet zo volledig als de vorige (o.a. ontbreekt de kop), maar laat wel duidelijk zien, dat de pijpbeenderen hol zijn, op de uiteinden na, die opgevuld zijn met spongieus been. Men kon dit duidelijk zien, omdat de beenderen in de lengterichting gespleten zijn. Door deze vondst is een einde gekomen aan de strijdvraag, of de beenderen hol waren of niet.

Het bezit van veren stempelt *Archaeopteryx* tot een echte vogel, die echter nog vele kenmerken heeft van een reptiel, o.a. het bezit van tanden en van uitsluitend vrije staartwervels

(20). *Archaeopteryx* was een bosbewoner, die met zijn klauwen aan vingers en tenen, tegen de bomen op kon klauteren. Dat bos lag in de nabijheid of niet ver van de zeeinham van Solnhofen-Eichstätt, waar tijdens de Boven-Jura de Solnhofener Plattenkalke is afgezet, waarin de drie exemplaren zijn gevonden. De bovengenoemde auteurs zijn van mening, dat de drie gevonden dieren alle tot één soort behoren, n.l. *Archaeopteryx lithographica* H. v. Meyer.

De heer P. Kemp zag op 5 okt. 1960 boven de Maas bij Roermond een rode Wouw overvliegen naar het Zuiden.

Op 1 aug. 1960 waren in de buurt van de bekende spreekwenslaapplaats te Limmel—Maastricht 's avonds nog ongeveer 4000 spreekwens. Later in het jaar, toen men een gedeelte van de struiken, waarin de spreekwens bij voorkeur roesten, had gekapt, hebben de spreekwens zich aldaar niet meer in groot aantal verzameld. Hiermede kwam er een einde aan een grote roestplaats, die sedert 1950 elk jaar bezet was en waar maximaal ongeveer 30.000 spreekwens gezamenlijk de nacht doorbrachten.

Tot op heden heeft hij nog niet kunnen ontdekken, dat de spreekwens een nieuwe grote slaapplaats in de buurt van Maastricht hebben betrokken.

De heer Drissen nam op de Geul in Valkenburg een meerkoet tussen de steeds in groot aantal aanwezige waterhoentjes waar. De heer Stevens vertelt, dat ook dit jaar in het Bosscherveld een paar meerkoeten met succes gebreed heeft. Er werden 5 jongen groot gebracht. De heer Drissen vraagt naar een lijstersmidse. De heer P. Kemp heeft er vele gevonden op gekapte boomstammen langs het Borghaarderbos. Het is steeds de zanglijster, die op een steen in een meestal modderige omgeving huisjes van slakken kapot slaat, en er dan de inhoud uit opeet. Kraaien laten in zo'n geval de prooi van grote hoogte op de grond stukvallen, b.v. op de harde ondergrond van de overlaat in het Bosscherveld. De heer Mommers heeft op 31 oktober om 17.35 uur te Heer een tweehonderdtal kraanvogels zien overtrekken. Hij vraagt of uit de literatuur iets bekend is over het fabeltje, dat op de rug van grote trekvogels, zoals kranen, ganzen, ooievaars, kleine zangvogels meereizen. De heer Stevens weet alleen maar te vertellen dat in groepen trekkende kraaien heel dikwijls kleinere vogels worden

gezien. De heer **Beaulen** zag op 27 oktober in de museumtuin 2 ijsvogels.

De heer **ter Horst** deelt mede, dat in 1959 op vele plaatsen ijsvogels zijn gezien. Hij zou graag willen weten, of ook 1960 voor deze dieren een goed jaar is geweest. Hij doet verder de volgende mededelingen: Op 20 oktober hoorde de bosbouwkundig ambtenaar **B. Meems** van het Staatsbosbeheer, toen hij in de Wylrebossen aan het werk was, in de top van een boom het geklingel van een belletje. Na enige tijd speuren en wachten zag hij daarna een vogel van het bos uit naar het omringende bouwland vliegen. Het bleek een slechtvalkje te zijn met een belletje om. Het moet dus een valkje van een valkenier geweest zijn, dat waarschijnlijk ontsnapt is. De vogel heeft nog enige dagen in de omgeving rondgevlogen en is daarna niet meer gezien.

Het kruipend gedierte was dit jaar nog laat actief. Op 6 oktober 1960 werd een halfwas hazelworm, plm 12 cm lang, op een wegberm bij het Ravensbos gezien en in dit bos op die zelfde dag een jonge alpenwatersalamander, zich solitair op een bospad bevindend. Op 20 oktober 1960 werden kleine groepjes pas gemetamorfoseerde rugstreeppadden waargenomen in het natuurreservaat „De Zoom”. Het krioelde van de plm 1 cm grote diertjes. Ze waren fraai van kleur en toonden de bekende grote bewegelijkheid.

De voorzitter laat zien de huid en het geraamte van de kat, die op 5 maart 1960 te Susteren, op 40 m afstand van de Duitse grens, door de heer **E. Hennekens** uit Valkenburg geschoten is. Het dier had een opvallend korte, stompe staart met lange haren en een brede kop, zodat men onwillekeurig aan een Wilde Kat dacht, ofschoon de huidkleur van het begin af aan ernstige twijfels oproep. De heer **Hennekens** bracht het dier naar het museum en wij besloten geen enkel kenmerk te verwaarlozen. Het dier werd gewogen (4,6 kg) en gemeten (romp-kop-lengte 57 cm, staartlengte 20 cm). Dan moest de darm gemeten worden; derhalve naar het openbaar slachthuis, waar de directeur, de heer **Priems**, ons een handje hielp. De dunne darm was 172 cm lang, de dikke 42 cm; dus de totale darmlengte bedroeg 214 cm. Dat was de eerste tegenvaller, daar de totale darmlengte van de Wilde Kat de 150 cm gewoonlijk niet overschrijdt.

Na de reis naar het slachthuis werd de kat — het was ondertussen gebleken, dat het een kater was — gezonden naar de heer **Jac. Bouten** te Venlo om huid en geraamte te prepareren. In keurige staat kwamen beide terug. Nu kwam de tweede tegenvaller, en wel de grootste: de staart had slechts 15 staartwervels, derhalve veel te weinig zowel voor een Wilde Kat (20 of 21) als voor een Huiskat (21 of 22). De staart was derhalve afgebroken en dat moest wel heel vroeg gebeurd zijn, daar van beschadiging niets te zien was. De staart telt dus niet meer mee bij de beoordeling, ofschoon de totale lengte van de staart — aangevuld met de ontbrekende staartwervels —, geschat op ongeveer 27 cm, toch nog beneden de helft van de romp-kop-lengte (57 cm) bleef en derhalve in de richting van de Wilde Kat, *Felis silvestris* Schreber, wees. Ook de grootte van de tweede halswervel, de draaier, wees in die richting, de grootte van van de atlas lag tussen die van de Wilde Kat en een Huiskat in. Van schouderblad en heupbeen kon niets met zekerheid gezegd worden, wel van de pijpbeenderen (zie later). Opvallend echter waren de silvestris-kenmerken van de schedel (zie later). Het was toch een bijzonder dier, zodat besloten werd het dier voor nader onderzoek te zenden aan de heer **P. J. H. van Bree** (Zoölogisch Museum, Amsterdam), ons welbekend uit de beschrijving van de Kat uit Haalen (Natuurh. Maandblad 1959, blz. 114). Door de heer van Bree werd de zaak grondig bestudeerd en een uitvoerig rapport opgesteld. Aan dit rapport van 21 sept. ontleen wij de volgende punten:

1. Schedel.
 Jukbeenbreedte 69,6 mm = Wilde Kat.
 Vorm en lengte van de neusbeenderen = Wilde Kat.
 Een valse kies heeft duidelijk tandsteen = Huiskat.
 Voorhoofd duidelijk afgeplat = Huiskat.
2. De lengte van de pijpbeenderen valt geheel binnen de variatiebreedte van die van de Huiskat en buiten die van de Wilde Kat.
3. De huid is geheel en al die van een Huiskat. Een drietal punten uit het rapport:
 - a. Rondom de neus een witte vlek, die te groot is.
 - b. duidelijke witte sokjes aan voor- en achterpoten.

- c. (het belangrijkste) de huid is gemarmerd. Deze marmering is een mutatie, die alleen bij huiskatten voorkomt.

Conclusie van de heer van Bree: ondanks de duidelijke silvestris-kenmerken van de schedel bestaat er geen twijfel, dat wij te doen hebben met een Huiskat, *Felis catus* L., vooral gezien de huid en de lengte der pijpbeenderen.

In een begeleidend schrijven zegt de heer van Bree, dat de schedels van dieren, die in het leven brave huiskatten waren, soms kenmerken vertonen, die normaal zijn voor *Felis silvestris*. In een later schrijven (17 okt.) wijst hij nog eens op het nauwe verband, dat er bestaat tussen de Wilde Kat uit Europa en de Lybische Kat uit Afrika, welke laatste reeds in zeer vroege tijden gedomesticeerd is en pas later — ongeveer in de eerste eeuw voor Christus — als Huiskat in Europa werd ingevoerd. Onze tegenwoordige Huiskat is een kruisingsprodukt van beide, zodat het zeer goed mogelijk is, dat een of meer kenmerken van de Huiskat gelijk zijn aan die van de Wilde Kat uit Europa.

De kat van Susteren blijft een interessant dier, zodat wij de heer H e n n e k e n s wel mogen danken voor zijn geschenk.

te Heerlen op 9 november 1960:

De heer Beerens vertoonde de aanwezigen enige planten, welke wild in Zuid-Italië voorkomen en wel: *Lamyra diacantha* een 2—2.50 m hoge distel, waarvan de bloem een doorsnede heeft van 35 cm. Deze bloem, een echte bijenbloem, levert tot 50 g. honing. *Lamyra triacantha*, welke tot 1.50 m hoog wordt met een bloemdoorsnede van 20 cm, *Polycanthus cassabonae*, *Carthamus tinctorius*, gekweekt voor verfbereiding en *C. canascens*.

Ook de heer van Loo had weer veel materiaal meegebracht uit de botanische tuin te Terwinselen, waarvoor grote belangstelling bleek te bestaan onder de aanwezigen. Dit keer waren het in hoofdzaak bes- en vrucht dragende heesters, welke kleur en geur aan de vergadering verschaften. Het waren *Clerodendron trichotomum* uit de fam. *Verbenaceae*, een gevoelige struik afkomstig uit de bossen van Oost-China en Japan, sedert 1843 bekend. *Magnolia soulangeana* in vrucht; *Ilex pedunculosa* een hulst met gaafrandige bladeren en met vruchten aan lange stelen, uit Japan. *Callicarpa giraldii* met licht tot

donkerviolet gekleurde bessen, uit China. Verder een fasciatie van *Malva silvestris* var. *mauritiana*; deze var. is hoger en kaler dan het type en heeft stompe lobben en wordt weleens adventief aangetroffen. Verder een gras, *Miscanthus sinensis* var. *zebrinus*, met dwarsgestreepte gele banden over de bladeren, vandaar de naam. *Mahonia japonica bealii* is een plant afkomstig uit China, welke tot laat in het najaar bloeit en heel vroeg in februari opnieuw begint. *Cotoneaster waterii cornubia* is een half groen blijvende heester en kan tot 6 m hoog worden. *Berberis poiretii* draagt koraalrode bessen en is in de herfst door zijn mooie kleur een fraaie aanwinst voor de tuin. *Hippophae rhamnoides* de duinhoorn is wel bekend om zijn bessen, zijn zilverschubbige twijgen en geelgroene bloem. De plant is echter tweehuizig, zodat, wil men besdragende exemplaren bezitten, men goed doet enkele heesters aan te planten. Het is een goed appeljaar geweest, wat wel blijkt uit een aantal tweeling appels, door de heer van Loo meegebracht. Enige zijn in het bezit van twee steeltjes, twee klokhuizen en twee kelkresten. Dit moeten twee vruchtjes geweest zijn, welke zo dicht bijeen zaten, dat ze spoedig tegen elkaar aangegroeid zijn. Er waren ook exemplaren bij met twee kelkresten, twee klokhuizen en slechts een steeltje. Toch bleek bij doorsnijden van de vrucht, dat het tweede exemplaar in het vruchtvlees verborgen, een rudimentair steeltje bezat. Tenslotte vertoonde de heer van Loo een bloemtak van een chryasant, waarvan één bloem in kleur sterk afweek van de beide andere. Dit is een geval van knopmutatie en dit verschijnsel werd uitvoerig besproken. Stekt men zo'n exemplaar, dan kan men een plant opkweken met een nieuwe bloemkleur.

De heer Bult merkt op, dat hij vernomen had, dat de botanische tuin in Terwinselen mogelijk binnenkort weer een gedeelte moet afstaan, nadat deze tuin pas twee jaar geleden ook reeds een groot gedeelte moest missen. Dit was wel het fraaiste stuk van de tuin. Dit is dermate betreurenswaardig, temeer omdat dat gedeelte nog steeds niet gebruikt werd als bouwterrein, wat toch immers de bedoeling was. Men moet zo wel de indruk krijgen, dat men meer voelt voor speculatie in bouwgrond, dan voor een meer idealistische beschouwing. De heer van Loo geeft een zeer uitvoerig overzicht van de geschiedenis van de tuin, maar meent toch op-

gemerkt te hebben, dat in Terwindsen nu toch eindelijk verzet komt tegen een nog sterkere inkrimping van de botanische tuin. Overplaat- sing naar een ander perceel brengt ook grote moeilijkheden mee. Het zou jaren en jaren duren voordat de grond van een nieuw perceel zodanig bewerkt is, dat deze aan de hoge eisen, welke een botanische tuin stelt voldoet, en dan nog gaan er jaren overheen voordat jonge bo- men en heesters daar geplant, voldoende uit- gegroeid zijn. Een botanische tuin is nu een- maal geen aardappelveld.

Naar aanleiding van een berichtje in „Nieuws van de Staatsmijnen” over aankoop van con- sumptieaardappels informeert de heer Sterken, wat toch wel de oorzaak mag zijn, dat in Lim- burg zo weinig — naar de smaak van velen — goede consumptieaardappels gekweekt worden. De heer van Loo antwoordt hierop, dat hier- voor verschillende oorzaken zijn: 1e. in Limburg heeft men meer belangstelling voor fruitteelt, 2e voor goede aardappelteelt moet men kunnen beschikken over voldoende en over vrij grote terreinen. Daar de bodem in Limburg heel sterk van karakter wisselt, vindt men vlak naast el- kaar uitstekend geschikte en absoluut onge- schikte percelen, waardoor aan voorwaarde 2 minder goed voldaan kan worden als in andere provincies, 3e door dit gebrek aan voldoende percelen is hier de kans voor aardappelmoehed misschien groter dan elders. In dit verband wijst hij op de funeste gevolgen van onkruidbestrij- ding, zoals die heden gebezigd wordt en deelt mee, dat men in Amerika zelfs overgegaan is om onkruiden te kweken, om deze expres in graanakkers uit te zaaien.

De heer Coonen bracht ter vergadering een bloeiende maagdepalm en een dito maarts- viooltje. Bij deze laatste konden ook nog cleisto- game bloemen gedemonstreerd worden. Er klopt schijnbaar iets niet met dit viooltje en met som- mige andere planten. Het viooltje moet voor insecten wel erg opvallen door kleur en geur ('t heet niet voor niets *Viola odorata*) en men verwacht dus ook, dat het een mooi voorbeeld zal zijn van kruisbestuiving. Echter men ziet er vrijwel nooit zaad aan rijpen. Wat echter wel gebeurt, is, dat het al spoedig in de grond slecht ontwikkelde, zeer eenvoudig gebouwde bloemen gaat vormen; deze zijn geelwit van kleur, soms wat violet aangelopen en juist deze z.g. cleistogame bloemen vormen 'talrijke, dus

door zelfbestuiving ontstane, zaden, welke door mieren verspreid worden. Orchideeënbloemen zijn een schoolvoorbeeld van een model voor kruisbestuiving, echter bij verschillende soorten ziet men nooit insectenbezoek. De eigenlijke bloemen van Composieten, bijv. van paarde- bloemen, havikskruiden en derg. zijn uiterst klein en zouden niet opvallen, als ze niet in groten getale verenigd waren tot een bloem- hoofdje. Lintbloemen maken bovendien nog, dat dit hoofdje extra op moet vallen. Echter ze vormen apogame zaden, d.w.z. de eicel ont- wikkelt zich tot zaad, zonder dat hierbij eigen of vreemd stuifmeel tepas komt. En toch zijn bij deze 3 groepen planten soortbastaarden niet zeldzaam, hetgeen bewijst, dat er toch wel eens kruisbestuiving moet plaatsvinden.

Tenslotte vertoonde de heer Bult een opge- zette watersnip en vertelde iets over de levens- gewoonten van deze vogel. In het voorjaar op de baltsvlucht vliegt hij zigzaggend door de lucht, daalt plotseling, waarbij de lucht, door de staartveren schietend, een blatend geluid ver- oorzaakt, dat heel sterk doet denken aan dat van een schaaop of geit. Volksnamen als hemel- geitje of waerlamke zijn daarom terecht zeer goed gekozen. Als bijzonderheid deelde hij nog mede, dat hij met drie andere waarnemers op 16-10-1960 bij de volgelopen kleigroeve te Brunssum, tussen grenspaal 260—261 een bokje had waargenomen. Deze snippensoort is uiterst zeldzaam voor Limburg.

NIEDERLÄNDISCHE HYDRACHNELLAE. XLI*)

(ACARINA)

CHELOMIDEOPSIS ANNEMIAE ROM. 1920

von A. J. BESSELING

K. Viet s erwähnt in seinem Katalog (1956) auf Seite 534 das Genus *A-Thienemannia* und auf Seite 535 die bisher einzige Species *schermi*, beide von ihm benannt. Zum Genus stellt er auf Seite 534, Zeile 7 von unten das Syno- niem *Chelomideopsis* Rom. 1920b, mit, Zeile 6 van unten, der Bemerkung von ihm selbst: [nach Romijn in litt.: später als Viet s]; (vgl. Einleitung, 1956 Seite 7, sub 4).

Diese Bemerkung war für mich Anlass mich erneut mit diesem Problem zu beschäftigen. Ich fand das Folgende.

Ich besitze ein Sonderdruck des Artikels von Romijn (Romijn 1920c), welchen Sonderdruck ich seinerzeit als Duplikat von Dr. A. C. Oudemans erhielt. In diesem Schriftstück ist auf der ersten Seite zu lesen, in der Handschrift Oudemans': „April 1920“.

Es ist demgemäsz selbstverständlich dasz auch die Karthothek des Dr. Oudemans, jetzt im Besitz des Niederl. Entom. Vereins in Amsterdam, wie auch das Referat Oudemans' (Oudemans 1921), erwähnen: April 1920.

Im „Natuurhistorisch Maandblad“ vom 31 Oct. 1928 veröffentlichte Dr. H. Schmitz S.J. ein Literaturverzeichnis. Im kleinen Vorwort ist zu lesen: „Ich beginne mit meinen eigenen Publikationen über Phoriden. Ich habe sie in chronologischer Reihenfolge fortlaufend nummeriert“. Schmitz' Arbeit Nummer 34 erschien am 1. III. 1920; seine Arbeit Nummer 36 am 1. VII. 1920. Unter Nummer 35 ist ein Artikel im „Jaarboek-1919“ erwähnt. Dieses „Jaarboek 1919“ ist also erschienen zwischen 1. III. 1920 und 1. VII. 1920.

Schmitz' Arbeit Nr 35 heiszt: „Die Phoriden von Holl. Limburg etc. Vierter Teil“. Das Separat dieser Arbeit erwähnt: 1 April 1920. Dr. Schmitz schrieb mir wörtlich: „Das Jaarboek v. h. Natuurh. Gen. in Limburg 1919 ist am 1 April 1920 herausgekommen. So steht gedruckt auf den Separatadrücken, die ich von meiner Arbeit: Die Phoriden von Holl. Limburg etc. Vierter Teil seiner Zeit erhalten habe“.

Ich habe mich von diesem Aufdruck überzeugen können. Er lautet: „Separatdruck aus dem Jaarboek van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg 1919, p. 91—154 (lese 152) ausgegeben am 1 April 1920“.

Obige vier Punkte beweisen m. E. hinreichend dasz das „Jaarboek 1919“ und die Sonderdrücke von Romijn, im April 1920 erschienen sind, und dasz Romijn im selben Monat Dr. Oudemans ein Exemplar zukommen liesz.

Der Namen *Chelomideopsis Annemiae* n.g. n.sp. ist folglich vom 1 April 1920 und der Namen *A-Thienemannia schermeri* Viets vom 14 August 1920 (Viets 1955 S. 370 = Viets 1920b).

Rücksichtlich der Beschreibung von Romijn musz zugegeben werden dasz diese unzureichend ist. Dies war für Viets schon in 1925 Veranlassung die Namen Romijn's zu verwerfen (Viets 1925g). Aber die Internationale

Regeln der Zoölogischen Nomenklatur geben ihm nicht das Recht dazu.

Eine vollständige Beschreibung folgte einige Monate später von Viets selbst (Viets 1920b); nachher kam noch Romijn mit einer kurzen Beschreibung und Abbildungen (1921).

Ausserdem geht aus folgendes hervor dasz Romijn und Viets dieselbe Art beschrieben haben.

Viets vermutete die Identität der Arten schon in den Jahren 1924 und 1925 (Viets 1924d und 1925g). Romijn fand ursprünglich drei Exemplare seiner Milbe (Romijn 1920c). Er schickte zwei seiner Preparate (Nr 358 und Nr 359) an Viets. Dieser bestätigte danach seine Vermutung (Viets 1926 1).

Es ist klar dasz die diskutierte Milbe künftighin genannt werden musz: *Chelomideopsis annemiae* Romijn 1920 (syn. *A-Thienemannia schermeri* Viets 1920).

Zum Schlusz danke ich die Herren Dr. G. Kruseman, Amsterdam, und Dr. H. Schmitz S.J., Bad Godesberg, herzlichst für ihre Hilfe.

*) Eingegangen 24—X—1960.

Samenvatting.

K. Viets vermeldt in zijn Katalogus van Watermijten (1956) op de bladzijden 534 en 535 genus en soort *A-Thienemannia schermeri* Viets 1920 en noemt hierbij de synoniemen *Chelomideopsis Annemiae* Romijn, eveneens uit 1920, en verschenen in het Jaarboek 1919 van het Genootschap (Romijn 1920c).

Viets merkt op (tussen [] geplaatst), dat volgens een schriftelijke mededeling van Romijn, diens namen ná die van Viets verschenen zouden zijn. De benamingen van Viets zijn van augustus 1920 (Viets 1920b en 1955).

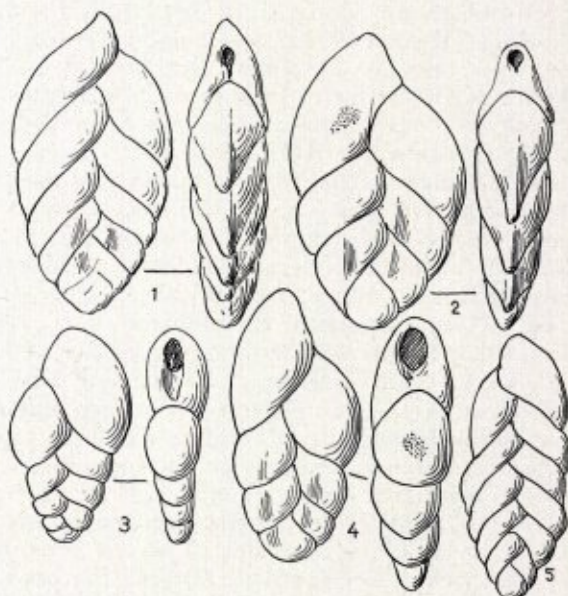
Aan de hand van enkele feiten wordt aangetoond dat het Jaarboek 1919 verschenen is in april 1920. Dit heeft tot gevolg dat de benaming van Romijn *Chelomideopsis Annemiae* n.g.n.sp. de prioriteit heeft boven die van Viets.

Verder wordt aangetoond dat Romijn en Viets dezelfde soort beschreven en niet twee verschillende.

Literatur.

- 1920c. (= 1920b bei Viets).
Romijn G., Hydracarin in Limburg, 1918—1919. Natuurhist. Genootsch. in Limburg, Jaarb. 1919, S. 81.
- 1920b. Viets K., Hydracarin en aus norddeutschen und schwedischen Quellen. Arch. Hydrob. Bd. 12, 4, S. 805.

1921. Oudemans A. C., Referaat. Vakblad voor Biologen, 2e Jrg. No 7, S. 111 (betreft: G. Romijn 1920c).
1921. Romijn G., Het stroomend water, vervolg. Water, Bodem, Lucht. 11e Jrg. Afl. 1, S. 5.
- 1924c. Romijn G. und Viets K., Neue Milben. Arch. f. Naturg. B. 90, A4, S. 215.
- 1924d. Viets K., Hydracarinologisches von 1912—1922. Intern. Rev. Hydrob. Hydrogr. Bd. 12, 3—4, S. 286.
- 1925g. Viets K., Beiträge zur Kenntnis der Hydracarininen aus Quellen Mitteleuropas. Zool. Jahrb. Bd. 50, S. 548, Note 1).
- 1926l. Viets K., Versuch eines Systems der Hydracarininen. Zool. Anz. Bd. 69, 7/8, S. 199.
1928. Schmitz S.J., H., Literaturverzeichnis zu meiner Artikelserie über Phoriden in den Jahrgängen 1926—'28 dieser Zeitschrift. Naturhistorisch Maandblad, 17e Jrg., No 10, S. 147.
1955. Viets K., Die Milben des Süßwassers und des Meeres. 1. Bibliographie, S. 370.
1956. Viets K., idem. 2/3 Katalog u. Nomenklator. S. 534.

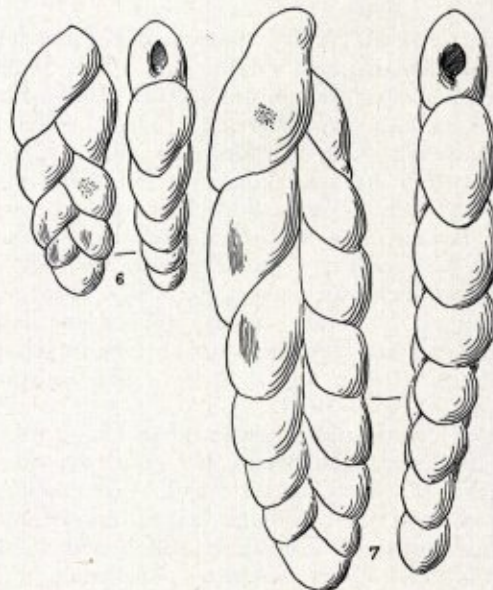
FORAMINIFERA FROM THE CRETACEOUS OF SOUTH LIMBURG, NETHERLANDS. LI.

BOLIVINA (Loxostoma) SELMAENSIS
Cushman.

BY J. HOFKER

- Bolivina selmaensis* Cushman, C. L. F. R., Spec. Publ., 9, p. 42, pl. 5, fig. 37; 1937.
- Bolivina tenuis* Marsson, var. *selmaensis* Cushman, Tennessee Geology, Bull. 41, p. 49, pl. 8, fig. 6; 1931.
- Bolivina selmaensis* Cushman, Cushman, Geol. Survey, Prof. paper, 206, p. 128, pl. 53, fig. 20, 1946.
- Bolivina selmaensis* Cushman, Wicher, Geol. Jahrb., 68, p. 12, text fig. 2, 1953.
- Loxostoma selmaensis* (Cushman) Hofker, Pal. Zeitschr., 30, p. 69, fig. 35; 1956.
- Loxostoma selmaensis* (Cushman) Hiltermann and Koch, Int. Geol. Congress, XXI, p. 73, figure in table; 1960.
- Bolivina (Loxostoma?) selmaensis* Cushman, Hofker, Medd. Dansk Geol. Forening, 14, p. 223, fig. 10; 1960.

Wicher believed that *Bolivina (Loxostoma) selmaensis* forms a valuable guide-fossil for the uppermost part of the white chalk (Upper Maestrichtian) of North Western Europe, since he found it in many samples of

Bolivina (Loxostoma) selmaensis Cushman. All figures $\times 65$.

Fig. 1. From the white chalk below the base of the *Pseudotextularia*-Zone in the quarry Dania, near Mariager, Denmark; sample Hofker 921.

Fig. 2. From the uppermost part of the *Pseudotextularia*-Zone at Stevns Klint, Denmark; sample Hofker 1050.

Fig. 3. From the Mb, at Ransdaal; sample Geol. Bureau, Heerlen, K 39.

Fig. 4. From the upper Mb below the Kunrade Chalk in the quarry Schunck, near Kunrade; hollow flints.

Fig. 5. From the *Thecidia papillata* Zone at Orp-le-Petit, middle Belgium.

Fig. 6. From the uppermost Md in the quarry Van der Zwaan, Jekerdal; sample taken by M. Meyer.

Fig. 7. From the Me just above the Md in the quarry Curfs, near Houthem; fillings in the hard ground.

the *Pseudotextularia*-zone of Maasbühl and Stevns Klint (l.c., p. 14); it is a rare species, but is found in many samples indeed. It was first described from the Lower Maestrichtian white Chalk of Rügen by M a r s s o n, where it is smaller than in the Upper Maestrichtian, so that C u s h m a n made a new variety which later has been given the rank of a species. H i l t e r m a n n and K o c h (l.c., p. 73) seem to throw these two forms together, which may be right, since this species as so many other Foraminifera, gradually changes its characters. But it is not restricted to the uppermost white chalk; it continues into the Maestrichtian Tuff Chalk as well, and is found in its latest forms in the Lower Paleocene above that Tuff Chalk.

In the Lower Maestrichtian (*Belemnella lanceolata* Zone) it seems to be restricted to Northern America and Northern Europa; it then is much compressed, with numerous broad chambers, and a strongly acute margin. The sutures always are distinctly depressed, and the walls of the initial portion with higher magnification show very fine longitudinal striae. The latter feature is found in all later forms and thus can be used as a distinct character. In the lower upper white chalk (lower Upper Maestrichtian) it remains that form (Fig. 1).

In the Upper Maestrichtian white chalk (*Pseudotextularia*-Zone) of Denmark (Stevns Klint, Kjølby Gaard, Dania chalkworks near Mariager), further more in the *Thecidia papillata* beds of Wansin, Foix-les-Caves and Orp-le-Petit in Middle Belgium, in the *Pseudotextularia*-Zone of the drill-hole Maasbühl I in North Western Germany, but also in the upper part of the Cr 4 and in the Ma in South Limburg in Holland (also the *Thecidia papillata*-Zone) we find scattered specimens of this species, now much more robust, and with the last formed chamber with a protruding end on the truncate apertural face of which the aperture has a closed axial part so that, contrarily to

the forms of the Lower Maestrichtian, the species has changed into what is known as "*Loxostoma*". The wall is smooth, shining, except for the small striae at the initial part, the pores are very fine, the aperture is small, the sutures are depressed, the chamberwalls slightly inflated, and the margin remains acute, often with a distinct keel (Fig. 2, 5).

In the Mb the species is not at all rare, especially in that facies of the Mb which is found in the middle and eastern part of South Limburg (from the Schieversberg to the vicinity of Voerendaal, Ransdaal, Zevensprong); gradually the characters change, however; the chambers become more and more elongate, and the margin more and more rounded. The chambers remain inflated, the sutures depressed, and at the truncate apertural face the aperture becomes larger and is sunken down in a hollow part of the apertural face. In more than one case a distinct toothplate can be seen from without. Very fine specimens also were obtained from the upper Mb below the Kunrade Chalk in the quarry Schunck near Kunrade (Fig. 3, 4).

The largest specimens are found in the upper Md (Fig. 6), the Me (Fig. 7) and the lowest Paleocene above the Md in South Limburg and Belgium. The chambers become more and more narrow and high, and consequently the tests become more elongate; the typical truncate apertural face with the elongate aperture, the shining surface of the chamberwalls, the fine striae in the more initial part of the test walls, together with the rounded margin remain, however.

There is some possibility that forms as *Bolivina midwayensis* Cushman (Cushman L. F. R., Spec. Publ. 6, 1936, p. 50, pl. 7, fig. 12) are closely allied to these end forms from the Md-Me of South Limburg.

The gradual change of this peculiar species, occurring in the Upper White Chalk of North Western Europe and the Selma Chalk of America, as it is now found in the Maestrichtian Tuff Chalk from Ma up to Me and lowest Paleocene, gives a very fine clue as to the age of that chalk. Many authors believe that the Maestrichtian Tuff Chalk is contemporaneous with the uppermost white chalk (*Pseudotextularia*-Zone) of Denmark (vide V o i g t, Rep. intern. Geol. Congress XXI, sect. 5, pp. 199—209); the author, however, stated that many

forms which are found in the Danian of Denmark, including the planktonic Foraminifera, show during that stage quite the same evolution stages as are found in the Maestrichtian Tuff Chalk; here we have a species which is not found any more in the Danian of Denmark, probably due to outer circumstances; it continues, however, from the uppermost white chalk (Cr 4) in the Maestrichtian Tuff Chalk up into the lowest Paleocene; and during that time we find, that it changes gradually its characters; those of individuals from the *Thecidia papillata* Zone show quite the same evolution stage as is found in the *Pseudotextularia*-zone in Denmark; and in the zones which are found above that zone, it changes into a form which is higher developed than the form found in the *Pseudotextularia*-Zone, till it reaches a form which is very close to a Paleocene guide fossil. Once again a hint is given to the idea that the Maestrichtian Tuff Chalk is younger than the *Pseudotextularia*-Zone and not contemporaneous.

BOEKBESPREKING.

Bausteine der Körperwelt und der Strahlung, door E. Rüdhardt. (Verständliche Wissenschaft, Band 71). Springer-Verlag, Berlin, Göttingen, Heidelberg, 1959. Prijs linnenband DM. 8,80.

De auteur van deze in 1958 geschreven band is er o.i. volledig in geslaagd om een duidelijk en juist beeld te geven van een onderdeel der moderne natuurkunde, zonder dat er kennis van hogere wis- en natuurkunde wordt verondersteld.

In zestien hoofdstukken behandelt hij op een didactisch hoogst bekwame wijze de voornaamste kwesties die samenhangen met de corpusculaire structuur der stof, de atomistische structuur der electriciteit, de corpusculaire natuur van het licht, de materiegolven en de tegenstelling: lichtgolven — lichtquanta, materiegolven — materiequanta.

Hij heeft zijn uiteenzetting ruim toegelicht met uitstekende afbeeldingen (87!), die bovendien zo geplaatst zijn dat ze de tekst op de voet volgen.

De hoofdstukken I t.m. X geven een glasheldere verdieping en uitbreiding van de natuurkunde zoals deze tegenwoordig met betrekking tot de genoemde onderwerpen geëist wordt op de eindexamens van Gym. en H.B.S.

Als hoogtepunten noemen we: Snelheidsverdelingswet van Maxwell, Brown-beweging, roosterspectrum van röntgenstralen, massaspectograaf, constante van Planck, buiging van materiegolven in kristallen, electronen-microscop en het atoommodel van Rutherford.

De hoofdstukken XI t.m. XV geven een zeer volledig overzicht van de toepassing van de quantumtheorie op het atoom: hypothese van Bohr, hoofd-

quantumgetal, proef van Franck en Hertz, lichtuitzending, atoomspectrum van waterstof, spectrum van alkalimetalen, nevenquantumgetal, rotatiequantumgetal, molecuulspectrum, magnetisch quantumgetal, Zeeman-effect, principe van Pauli, periodiek systeem geordend naar de hoofd- en nevenquantum getallen der electronen, chemische binding en het röntgenemissiespectrum.

Zoals de schrijver zelf reeds opmerkt, zal de golfmechanica in hoofdstuk XVI ook o.i. bijzondere moeilijkheden opleveren voor degenen die niet onder het gezag staan van de waarschijnlijkheids-rekening. Toch geeft ook dit hoofdstuk een goed beeld van de stand van zaken, hoewel wij vrezen dat de mededeling op blz. 129 „Dasz das Kausalgesetz, d. h. der unverrückbare Zusammenhang zwischen Ursache und Wirkung, das ehre Gesetz, auf das die ganze Natur gegründet schien, hinfällig wurde, sobald man die Welt des Atoms betrat und einer unverbindlicheren Wahrscheinlichkeitsaussage platz machen muszte“, de Kritische zin van de lezer eerder zal irriteren dan geruststellen. Immers uit het feit dat de werking van een oorzaak in de wereld van het atoom onverwacht anders is dan daarbuiten kan o.i. moeilijk tot de ontkenning van een causaliteit besloten worden.

Een aanhangsel behandelt tenslotte in extenso het atoomspectrum van waterstof vanuit het standpunt van De Broglie.

Dit wetenschappelijk verantwoord werk, dat instaat tussen middelbaar en hoger onderwijs, menen we te mogen aanbevelen voor degenen die de natuurkunde van het V.H.M.O. onder de knie hebben en via enige studie op de hoogte willen komen van de moderne natuurkunde.

Het fotomateriaal op zichzelf zou dit boekje al tot een waardevol bezit maken.

H. G. Wassenberg.

Problèmes d'Origines. L'Univers — les Vivants — l'Homme, par M. Grison. — Seconde éd. revue. Letouzey et Ané. Paris 1960 (324 pag., 97 figs, prijs 16 NF).

Les théories de l'évolution — et on peut déjà dire: beaucoup de certitudes scientifiques concernant l'évolution — captivent encore l'attention d'un large public. Aussi le livre célèbre „Le Phénomène humain“ du R. P. Teilhard de Chardin a contribué, les dernières années, à exciter encore cette intèresse et à ouvrir de grandes perspectives, qui surpassent largement les sciences naturelles. Ce livre (paru en néerlandais en 1958; maintenant aussi dans le „Aula-reeks“) a trouvé beaucoup de lecteurs; mais vu son allure trop vague sur quelques points et le manque de distinction entre les niveaux de recherche il est bon de constater qu'un autre livre donne les problèmes fondamentaux de l'évolution avec plus de clarté. — Ces qualités nous les avons trouvées dans l'ouvrage recensé, dans lequel du reste est rendu hommage à l'élan spirituel de la pensée du P. Teilhard.

M. Grison, professeur au Séminaire St-Sulpice, donne dans les trois parts du livre un aperçu des grands niveaux de la Nature, qui est au courant de la science moderne, et puis il offre des considérations philosophiques et parfois aussi théologiques. Je relève ici quelques points saillants. A la vie organique il attribue un niveau distinct, comprenant „une véritable „forme“ d'être et un dessein qui se développe“ (p. 98).

Parlant sur l'origine de la vie organique il ne donne pas une solution définitive du problème philosophique exposé ici — ce qui est bien la „solution” la plus scientifique...

Les grands problèmes de l'évolution des vivants sont traités avec finesse et prudence, combinés avec la bonne „clarté latine”. Grison donne de belles exemples (plus que le P. Teilhard, qui parfois suppose beaucoup de savoir chez ses lecteurs) et de bons schèmes. Quelques pages sur les „lois de l'évolution” (138—140) sont très instructives, ainsi que les observations philosophiques sur ce sujet. J'en relève les pages sur Henri Bergson, et aussi l'accent mis sur la finalité naturelle, et sur l'ordre des moyens à fins dans le monde vivant.

Les questions difficiles concernant les origines humaines sont aussi traitées avec la compétence (relative) qui est exigée. Dans la paléontologie des Primates et de l'Homme l'auteur suit le professeur Jean Piveteau (Traité de Paléontologie, Tome VIII, Paris 1957). Quelques références à d'autres ouvrages ne sont pas absentes; il mentionne aussi que l'Oréopithique n'est pas sur la ligne directe des Hominidés, conduisant à l'homme (ce qui désavoue les informations de la presse sur ce sujet, quand un squelette presque complet était mis au jour en 1958). — Suivant l'opinion courante Grison voit les Australopithèques comme pas-encore-Hommes, les Pithecanthropiens comme Hommes. Il me paraît possible de défendre une autre opinion, qu'on pourra trouver dans un livre que j'espère de faire publier l'an prochain.

Les industries du silex en de l'os par les vrais Hommes sont décrites dans un exposé clair (aussi un avantage sur Teilhard). Le même vaut pour l'art et les pratiques rituelles de ces „Néanthropiens”. — Concernant la question de descendance monophylétique ou polyphylétique de l'Homme l'auteur dit, avec beaucoup de savants d'aujourd'hui, que le monophylétisme a les „atouts” les plus forts. Il constate aussi avec raison que la question du „monogénisme” n'est pas résolue pour autant, mais qu'aux yeux de la science „il est pausable et acceptable”. Je préférerais de dire dans ce cas que la science n'a pas les moyens de décider dans cette question.

Surtout à la fin du livre on trouve des considérations théologiques, qui exciteront l'intérêt de beaucoup de lecteurs. Il y a dans ces pages de même des jugements bien considérés, et des textes bien choisis pour illustrer les thèses théologiques. — En somme M. Grison a donné un livre de valeur pour tous ceux qui fascinent, soulevées par l'évolution de la matière, la vie et l'Homme.

La typographie est bonne, et on doit louer les illustrations. Pour quelques ans ce sera un livre très bon; il faut attendre quand des découvertes scientifiques nouvelles apporteront des nouvelles vues sur quelques questions... Mais l'esprit méthodique et la clarté de pensée chez l'auteur garderont leur valeur quand-même.

Dr. M. Bruna.

Panorama der wereld. Een geografische verkenning onder redactie van A. C. de Vooy en R. Tamsma. Deel I (Europa) en II (Oost-Europa en Azië). Uitg. J. J. Romen & Zonen, Roermond en Maas-eik 1959 (verschenen 1960). Deel III moet nog verschijnen. De totale omvang bedraagt 1500 blz.

met honderden foto's en kaarten en 18 buitentekst-platen in 4 kleuren. Prijs f 29,50 per deel bij in-tekening op de 3 delen.

In het begin van deze eeuw had de doorsnee-mens nog weinig belangstelling voor het buitenland, en zeker niet voor het verre buitenland. De betrekkelijke rust, die overal heerste, was daaraan niet vreemd. Maar nu is nergens meer rust en alle gebeurtenissen buiten ons land hebben onze aandacht. De omwenteling in de belgische Congo, om een voorbeeld te noemen, heeft aller aandacht op dat gebied gericht. Iedereen spreekt van de landen achter het ijzeren gordijn, van onderontwikkelde gebieden enz., kortom, al die landen, die ons vroeger maar matig interesseerden, hebben thans onze volle aandacht. Men vindt hier nu een samen-vattend werk, dat voortdurend kan worden geraad-pleegd en waarin men bovendien met genoeg kan lezen. Het boek beoogt populair wetenschappelijk te zijn in de goede zin van het woord, zoals de schrijvers in het voorwoord zeggen. Populair, want iedereen kan dit boek zonder voorbereidende studie terhand nemen; en wetenschappelijk, daar het door geografen geschre-ven is. Buiten de schrijvers zijn er nog 8 medewerkers alleen voor deel I.

Deel I. Europa. De eerste hoofdstukken geven een beeld van de algemene structuur van de wereld, zowel fysisch als economisch. Zo wordt bv. grote aan-dacht geschonken aan het klimaat en de factoren, die het klimaat beïnvloeden, want iedereen weet, dat het klimaat van grote invloed is op het leven en op de economische structuur. Een prachtig gekleurde plaat geeft een duidelijk overzicht van de klimaatgebieden der wereld, en niet zo maar een grove verdeling der klimaten, maar gespecificeerd. Landbouw en industrie vinden een ruime plaats in het tweede hoofdstuk: „De mens en de wereld”.

Het zwaartepunt van dit deel, trouwens van het hele boek, ligt echter op de regionale behandeling. En dit is zeer belangrijk. Telkens en telkens vraagt het wereld-gebeuren onze aandacht voor een of ander land, en dan wil men graag iets meer weten van dat land.

Europa begint natuurlijk met onze Benelux-partners, België en Luxemburg. België interesseert ons zeer en wij willen dit land tevens als voorbeeld van behande-ling in dit boek geven. Het begint met „Eenheid en verscheidenheid”. De verscheidenheid openbaart zich niet alleen in taal en bevolking, maar ook in het land-schap. Op korte, maar voortreffelijke wijze wordt het landschap gekarakteriseerd van West en Oost. Dan volgen de problemen van de bevolking in haar geheel genomen, zoals daling van het geboortecijfer, veroude-ring van de bevolking, enz. Zeer uitvoerig wordt de industrie besproken, want België is een van de meest geïndustrialiseerde landen van de wereld, doch tuin- en landbouw krijgen ook de hun toekomstige plaats. Verheugend is het te constateren, dat het bosareaal sinds 1929 in alle provincies is toegenomen. Op het einde van dit hoofdstuk wordt teruggegrepen op de boven reeds genoemde verscheidenheid van landschappen, maar nu tevens in verband met de industriële ontwikkeling. België is een mozaiek van kleurrijke wisselende land-schappen. Duidelijke schetskaartjes en goede foto's zijn in het hele hoofdstuk te vinden. Dit geldt ook voor het gehele boek.

Dan volgen de andere landen van Europa, behalve Rusland en zijn satellietstaten, die naar het tweede deel verschoven zijn, echter niet om principiële redenen, doch eenvoudig, omdat een gelijkmatige omvang van de drie delen zulks vorderde.

Deel II. Oost-Europa en Azië. Van Oost-Europa krijgt Rusland het leeuwenaandeel (ruim 130 blz.). Ook hier weer eenheid en verscheidenheid. In dit uitgestrekte rijk moet een grote verscheidenheid in bodem en klimaat zijn. De landbouw blijft het zorgkind. De talrijke andere problemen — industrie en mechanisatie, verkeer, enz. — krijgen alle hun beurt. Hier is ongetwijfeld een rijk bronnenmateriaal verwerkt. De schrijver van dit hoofdstuk heeft ook kennis genomen van de russische literatuur.

Van Sowjet-Azië komen wij in China, waar bijna een kwart van de mensheid is ondergedompeld in de grootste en ingrijpendste revolutie der wereldgeschiedenis. Ofschoon de geschiedenis van dit thans verre van hemelse rijk niet bij te houden is, heeft de schrijver toch nog kans gezien deze tot en met 1959 te verwerken. De ontwikkeling van de organisatie van het boerenbedrijf is een geschiedenis op zich zelf. Wie ook de regeringstouwtjes in handen heeft, het centrale probleem blijft de wedloop van China's natuurlijke hulpbronnen en zijn bevolkingsgroei.

Wij moeten verder. Via het verscheurde Korea komen wij in Japan, waar de economische wederopstanding van de laatste tien jaren alle landen in de schaduw stelt. Heel Azië is en blijft interessant. Het boek eindigt met de Arabische landen en Israël.

En nu de prijs van het boek. Deze is zeker niet te hoog, gezien de waardevolle inhoud en de buitengewoon mooie uitvoering. Vindt iemand de prijs voor zich zelf toch wat hoog, dan kan hij de zoekers naar een geschenk bij jubileum of afscheid uit de brand helpen.

Panorama der wereld is geen toeristisch handboek, evenmin een schools aardrijkskundeboek. Het geeft een duidelijk inzicht in de structuur van ieder land, in zijn economisch bestel en zijn sociale ontwikkeling, niet alleen in woord, maar ook in beeld door illustraties, die direct bij de tekst aansluiten, door kaarten en grafieken.

Met grote belangstelling zien wij het derde deel tegemoet.

K.

Beknopte school- en excursieflora. Heukels-van Ooststroom. 10e druk bewerkt door Dr. S. J. van Ooststroom. 424 blz. Uitg. P. Noordhoff, Groningen. 1960. Prijs geb. f 6,50.

Deze flora is in de eerste plaats geschreven voor jongere leerlingen, voor wie een uitgebreidere flora nog wat moeilijk is. Toch zullen ook de oudere leerlingen en zelfs volwassenen dit handig boekje nog wel eens meenemen op hun speurtochten. Al moeten ze het zonder afbeeldingen doen, ze kunnen er toch alle inlandse planten in vinden. De beperking geldt vooral voor de adventieven en de sierplanten.

In de opeenvolgende drukken zijn geleidelijk aanvullingen en verbeteringen aangebracht, zulks in overeenstemming met die van de geïllustreerde Flora van Nederland. De laatste druk verschilt echter slechts

weinig van de voorgaande.

Dat de schrijvers reeds in de eerste druk de planten-geografische districten hebben opgenomen getuigt van vooruitziende blik, omdat men thans niet meer botaniseert zonder verband te leggen tussen groeiplaats en plant.

De vriendelijke uitnodiging van Dr. van Ooststroom om bij twijfel over de juiste determinatie de plant op te sturen naar het Rijksherbarium te Leiden zal welkom zijn. Ik geloof echter niet, dat bij goed gebruik van deze flora het beroep op Leiden veel nodig zal zijn. Bij jonge plantjes zal men toch wel eens de hulp van Leiden moeten inroepen.

K.

De zoogdieren van de Nederlandse Antillen door A. M. Husson.

Deze goed verzorgde en mooi geïllustreerde uitgave van de Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen is verkrijgbaar bij Martinus Nijhoff, Den Haag, voor de prijs van f 8,—.

NIEUWE LEDEN.

- Mej. H. Heinen, Semmelweisstr. 13, Heerlen.
 Zr. Christini, Groene Kruisstr. 2, Spekholzerheide.
 Mej. E. van Lamsweerde, St. Servaasklooster 36, Maastrecht.
 P. C. Beunis, Parallelweg 12, Meerssen.
 Mevr. F. Schalkwijk-van der Hoeven, Prof. Scholsstr. 1, Maastricht.
 J. Maraite, Frankenstraat 122, Maastricht.
 F. van Hees, Oeverwal 1a, Maastricht.
 Mevr. A. Meijer, Oranjestr. 19, Kerkrade.
 J. J. H. Drissen, Emmalaan 9, Valkenburg.
 J. P. van Ooy, Romeinstraat 8, Deurne.
 Mevr. A. G. Heunen-Berkx, P. Schleidenstr. 140, Kerkrade.
 Mej. M. W. Fischer, Drievogelsstr. 177, Spekholzerheide.
 M. A. Schreurs, Oranje-Nassastraat 18, Heerlen.
 Drs. G. M. L. H. Tielens, leraar Biss. Coll., Roermond.
 O. J. Jansen, leraar Bisschopp. College, Roermond.
 J. J. L. G. Offermans, leraar Bissch. Coll., Roermond.
 N. J. M. van Stiphout, leraar Bissch. Coll., Roermond.
 E. A. Russel, Dr. Calsstraat 32, Schaesberg.
 F. W. J. Gadilla, Smaragdplein 206, Utrecht.
 Zr. M. Ignace, Boschstraat 69, Maastricht.
 J. C. Rijnbout, Akersteenweg 168, Heer.
 Drs. E. W. Henssen, Anjelierenlaan 1, Aerdenhout.
 A. Bex, A.B.C.straat 29, Treebeek.
 Mej. E. Biermans, Vrijthof 16, Maastricht.
 Mej. P. Feijen, Broeklaan 15, Reuver.
 H. Winkelman, Den Boschstraat 20, Heerlen.
 Ir. M. C. L. Hermens, Putweg 8, Houthem St. Gerlach.
 J. A. A. van Schendel, Kapellerlaan 197, Roermond.
 Drs. Henri J. M. Roovers, v. Heylerhofflaan 7, Maastr.
 Drs. J. Notermans, Gr. Looiersstr. 26, Maastricht.
 Th. J. Vallen, Rijksweg Z 88, Swalmen.
 L. Pécasse, Cartieijnstraat 24, Heerlen.
 P. W. Bosch, Gouverneurstraat 24, Heerlen.
 Drs. K. B. N. Koelman, Holleweg 2, Heerlen.
 Dr. J. W. A. van de Graaff, Kunderw. 37, Voerendaal.
 M. Wanders, St. Pieterskade 11, Maastricht.
 H. Pijpers, A. van Ostadelaan 50, Veenendaal.

Stichting
HET
LIMBURGSCH
LANDSCHAP

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen Steunt daarom de Stichting „Het Limburgsche Landschap” in haar streven en geeft U op als contribuant aan het Secretariaat.
Minimum bijdrage per jaar f 7.50

Secretariaat:
HEYLERHOFFLAAN 6 TELEFOON 0 4400-15373
MAASTRICHT

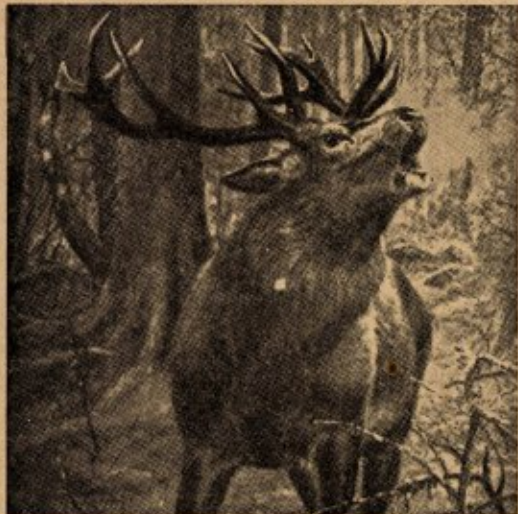
BRAND'S BIEREN
DE BESTE

GOFFIN-DRUK
KWALITEITS-WERK

WIJ DRUKKEN OOK DIT BLAD

C.V. DRUKKERIJ v/h CL. GOFFIN
NIEUWSTRAAT 9 - TEL. 12121 - MAASTRICHT

Ministerieel erkend

ZOÖLOGISCH
PREPARATEURS-BEDRIJF
EN VELLENBEREIDERIJ

Jac. Bouten (v.h. Leo Bouten)
Industrieterrein de Veegtes, Venlo Tel. 2303

ANTIQUARIAAT JUNK
(Dr R. Schierenberg)
LOCHEM - HOLLAND

Standard cataloge	
Geologie. Jubileum-Cat. I (Cat. No. 111)	2715 nrs.
Palaontologie. Jubileum-Cat. II (Cat. No. 112)	1828 nrs.
Algemene Natuurwetenschappen en Zoologie. Jubileum-Cat. IV (Cat. No. 114)	1715 nrs.
Botanie. Jubileum-Cat. VI (Cat. 116/117)	ca. 2700 nrs.
Entomologie. Jubileum-Cat. V (Cat. No. 115)	in druk.
Quick Lists.	
Botanie. (Quick List 7)	550 nrs.
Geologie. (Quick List 8)	550 nrs.
Zoologie en Entomologie. (Quick List 9/10)	900 nrs.
Special Offers. (Zoologie-Botanie-Geologie).	
Speciel Offers 22-26.	elk ca. 1000 nrs.
Tijdschriften.	
Botanie. (Occasional List 27)	100 nrs.
Algem. Natuurwetenschappen (Occ. List 28)	ca. 120 nrs.
Entomologie. (Occasional List 29)	ca. 100 nrs.

AANKOOP van boeken, tijdschriften en gehele bibliotheken over **Zoologie, Entomologie, Botanie Geologie, Palaeontologie, Micropalaeontologie**
VERZOEKE OFFERTES

VOOR MAASTRICHT
UW HOTEL

* BEAUMONT *

*

STATIONSTRAAT
TELEFOON K 4400-16285

HET MAANDBLAD

"BLIIDORP
GELUIDEN"

ZAL OOK U INTERESSEREN!

Het brengt U artikelen over het doen en laten van allerlei exotische dieren zoals dat in een diergaarde van nabij kan worden gadege- slagen en over uitheemse gewassen in hun omgeving.

De kosten bedragen slechts f 1.90 per jaar. Proefnum- mer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.

STICHTING
KONINKLIJKE
ROTTERDAMSE
DIERGAARDE

BLIIDORP
ZOO

Bezoekt de toonkamers der

Alle elektrische toestellen, die de huisvrouw het werk kunnen verlichten, zijn aldaar, zonder verplichting tot kopen, in werking te zien.

Zeer ruime sortering wasmachines, was- centrifuges, fornuizen, komforen, stofzuigers, koelkasten, kachels, strijkijzers, enz. enz.

MAASTRICHT, Wolfstraat 20
ROERMOND, Neerstraat 40
VENRAY, Paterstraat 23

ZEER GUNSTIGE
BETALINGSVOORWAARDEN!